

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTES
AUSTRUMEIROPAS UN LATVIJAS JAUNO UN JAUNĀKO
LAIKU KATEDRA

Vēstures bakalaura studiju programmas

3. kursa students

Ingmārs Kreišmanis

Stud. apl. Nr. ik12008

**RŪPNIECĪBA, CELTNIECĪBA UN KOMUNĀLĀ
SAIMNIECĪBA SIGULDAS PILSĒTĀ (1953. - 1968.
GADS)
BAKALAURA DARBS**

Darba zinātniskais vadītājs

Dr. hist., docents

Jānis Ķeruss

RĪGA 2015

SATURS

ANOTĀCIJA.....	3
ANNOTATION.....	3
IEVADS	4
IZMANTOTO VĒSTURES AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS	6
1. INDUSTRIALIZĀCIJAS PROCESS LPSR (1945 – 1970)	12
2. RAŽOTNES UN CELTniecības IESTĀDES SIGULDĀ.....	24
3. SADZĪVES PAKALPOJUMI, KOMUNĀLĀ SAIMniecība UN TIRDZNiecības OBJEKTI.....	37
SECINĀJUMI	46
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	49
Izmantoto avotu saraksts	49
Nepublicētie avoti.....	49
Publicētie avoti	50
Izmantotā literatūra.....	51
1. pielikums	54
2. pielikums	57
3. pielikums	59
3. pielikums	60
4. pielikums	61
5. pielikums	62

ANOTĀCIJA

Pētījums veltīts Siguldas attīstībai sociālistiskās industrializācijas apstākļos. Tas veidots, izmantojot mūsdienu un padomju laiku historiogrāfiju, kā arī arhīvu materiālus, periodiku un intervijas, kas atspoguļo Siguldas pilsētas attīstību attiecīgajā laikā.

Darbā pētīti attīstības procesi Siguldā un Latvijas PSR, to mijiedarbība. Zināms, ka ekonomikas politika PSRS tika uzspiesta no PSKP CK, to vajadzēja ievērot visu līmeņu izpildvarām, arī mazpilsētās. Pēc 1957. gada „atkušņa” aizsāktā varas decentralizācijas procesa Siguldā aizsākās minimāli industrializācijas procesi, kā arī iedzīvotāju pieauguma rezultātā pastiprinājās celtniecības darbi. Visu laiku Siguldā aktīvi norisēja pilsētas labiekārtošanas darbi. Lai arī īstenotā sociālistiskā industrializācija un modernizācija bija neefektīva un dažreiz pat aplama, pētāmo 15 gadu laikā notika zināma attīstība. 1968. gadā LPSR MP tika pieņemts lēmums par Siguldas kā atpūtas un sporta centra tālāku attīstību.

ANNOTATION

The research paper is devoted to the analysis of industrialization process in the town of Sigulda during the Soviet times. Research of contemporary and soviet historiography, archive materials and periodicals was conducted, as well as interviews taken.

It can be concluded, from the research about industrial development in Sigulda and Latvian SSR, that the CPSU CC imposed economic policy on all levels of government. Following the commencement of decentralization in 1957, Sigulda began experiencing minor industrial growth which caused by the expansion of the town due to the population growth. The organization of public services and amenities was highly dynamic. Whilst there was certain development to be observed, most implemented socialistic industrialization and modernization processes in Sigulda were inefficient and sometimes inept. In 1968 LSSR Council of Ministers signed a resolution changing Sigulda's further development towards becoming a center of recreation and sports.

IEVADS

Tēma izvēlēta, lai izpētītu Latvijas mazpilsētas Siguldas attīstību no 1953. līdz 1968. gadam. Pilsētas turpmākajā attīstībā liela nozīme bija 1968. gada 23. jūlija LPSR Ministru Padomes pieņemtajam lēmumam par Siguldas turpmāko attīstību kā atpūtas un sporta centram. Tieši tas iezīmēja pilsētas attīstību jau vēsturiskajā tūrisma virzienā. Jau cariskās Krievijas laikos Sigulda veidojās par zaļumnieku un atpūtnieku iemīļotu vietu. 1889. gadā tika atklāta dzelzceļa līnija Sigulda – Valka, un Siguldā īsā laikā uzbūvēja vairākas vasarnīcas, viesnīcas un pansijas. Arī pēc Latvijas valsts nodibināšanas pilsētas attīstības virzienos nekas nemainījās, un tā turpināja attīstīties kā kūrortpilsēta. Tomēr kopš padomju okupācijas (otrreizējās) līdz 1968. gadam Latvijas teritorijā notiekošie industrializācijas procesi negāja secen.

Pilsētā un tās apkārtnē izveidoja vairākus industriāla rakstura uzņēmumus. Kā viens bija minams 1953. gadā atvērtais Siguldas limonādes cehs, kas nodarbojās ar pārtikas ražošanu. Jāņem vērā, ka pirmajos gados lielāka uzmanība bija pēckara postījumu labošanai pēc 2. pasaules kara ar tā sekām, tāpēc tajos gados noritēja atjaunotne līdz pat 50. gadu sākumam. 50. gados, sevišķi otrajā pusē, kad visā PSRS aizsākās ekonomikas decentralizācija, arī Siguldas pilsētā aizvien vairāk ienāca rūpnieciska un tipa uzņēmumi, kā arī paātrinājās celtniecības jaudas.

Siguldu tradicionāli uztver kā kūrorta pilsētu tūristiem ar daudziem dabas un kultūrvēsturiskajiem objektiem, kā arī Latvijas ziemas sporta centru, taču, lai arī tā bija maza, Siguldā notika industrializācija – izveidoti jauni uzņēmumi, kuri ražoja pārtikas preces un celtniecības materiālus, celtniecības uzņēmumi un iestādes, kuri kopīgiem spēkiem cēla dzīvokļu kvartālus un citus objektus, kā arī izvērsa savu celtniecību ārpus pilsētas robežām. Dabiski līdz ar celtniecību un rūpniecības attīstību palielinājās iedzīvotāju skaits, kā arī prasības pēc pārtikas un citām sadzīves precēm, līdz ar to tika celti jauni veikali un pat universālveikals. Pētījumā tiks pieminēta arī patērētāju biedrības attīstība, jo tā saistījās ar kopējo pilsētas komunālās saimniecības attīstību. Siguldas pilsētas izpildu komitejai bija jā rūpējas ne tikai par komunisma ideālu iesakņošanas iedzīvotājos, bet arī par pilsētas labiekārtošanu. Jau pirms 1968. gada Sigulda bija tūristu iecienīts gala mērķis, to apmeklēja arī svarīgi PSRS mēroga politiķi. Taču process, kā Sigulda tika labiekārtota un apbūvēta, nav pētīts, vēl mazāk ir pētīti uzņēmumi, no kuriem liela daļa pēc 1991. gada tika privatizēti un darbojas vēl mūsdienās.

PSRS valdība ļoti sarežģīta birokrātiskā sistēma, kas pietiekami bieži, kaut ne fundamentāli, mainījās. No centra (Maskavas) nāca prasības, kuras republikām un tālāk citiem

līmeņiem bija jāizpilda. Lai gan pēc 1957. gada notika zināma decentralizācija, tomēr visi nozīmīgie lēmumi nāca no augšas. Siguldā esošie uzņēmumi arī bija šīs struktūras sastāvdaļa – tie atradās dažādās pakļautībās – piemēram, zem LPSR Patērētāju biedrību savienības vai LPSR Celtniecības ministrijas (jāmin, ka arī ministrijas mainījās, kā arī dažādos laikos bija dažādi papildelementi padomju pārvaldē) u.c.

Lai arī pēc 1957. gada industrializācijas politika paredzēja izbūvēt rūpnīcas ārpus Rīgas, Sigulda necieta tik ļoti kā, piemēram, Ogre ar trikotāžas kombinātu. Tāpat Siguldā neizveidojās plašs migrantu no citām PSRS republikām pieplūdums, līdz ar to arī mūsdienās Siguldas nacionālais sastāvs ir salīdzinoši viendabīgs. Pētījums ir aktuāls ar to, ka, zinot PSRS centralizēto politiku, tomēr bija iespējams šādai mazpilsētai palikt īpašā statusā, neciest no plašas industrializācijas sekām, jo zināms, ka citas bijušās kūrortpilsētiņas (jau minētā Ogre) gāja citu ceļu padomju modernizācijā.

Mērķis: Analizēt industrializācijas, celtniecības un komunālās saimniecības attīstības procesus Siguldā no 1953. līdz 1968. gadam.

Darba uzdevumi:

1. Apskatīt padomju industrializācijas attīstību attiecīgajā periodā Latvijas teritorijā, izmantojot mūsdienu un padomju historiogrāfiju.
2. Veikt pēc iespējas precīzu pārskatu par rūpnieciskajiem un celtniecības, kā arī pārtikas sagādes uzņēmumiem Siguldas pilsētā (1953-1968), izmantojot tā laika periodiku, arhīvu materiālus un intervijas.
3. Analizēt, kāda bija Siguldas pilsētas izpildu komitejas (arī Siguldas rajona un Rīgas rajona izpildu komitejas) nozīme pilsētas labiekārtošanā, izmantojamās platības sadalē.
4. Izpētīt, kā izpildu komiteja, uzņēmumi un citas iestādes no tik dažādajiem pakļautības atzarojumiem mijiedarbojās viens ar otru un iedzīvotāju kopumu pilsētas attīstības procesā.

Darba struktūra: darbs sastāv no anotācijām, ievada, izmantoto vēstures avotu un literatūras apskata, 3 nodaļām, secinājumiem, 82 izmantotajiem informācijas avotiem un 5 pielikumiem. Darbā ir 7 attēli un 5 tabulas.

IZMANTOTO VĒSTURES AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS

Avotu apskats

Izvēlētais temats gandrīz nav pētīts mūsdienās. Turaidas muzejrezervāta zinātniskajā arhīvā ir atrodami tikai daži darbi, kas sastādīti padomju laikos, apskatot Siguldas attīstību, ņemot vērā tajos laikos pieņemto periodizāciju (piecgades, kongresi u. tml.). Mūsdienās zināms tikai viens pētījums – par sabiedrisko ēdināšanu Siguldā padomju laikos, bet tas tika veidots speciāli muzeja ekspozīcijai. Tajā lielākoties tika izmantots interviju materiāls, bet ne tikai. Ir publicētas dažas grāmatas par Siguldas vēsturi, kurās atrodama minimāla informācija par interesējošo laiku un tematu.

Saīdzinoši netradicionāls informācijas veids, kas izmantots darbā, ir intervijas. Tā kā pētāmais laiks nav tik sens, vēl joprojām ir iespējams iztaujāt cilvēkus, kuri tajā laikā atradās vadošos amatos un pārzināja Siguldas attīstību kopumā. Protams, vēsturnieki varētu teikt, ka šīs atmiņas par tāliem laikiem ir ļoti mainīgas un emocionālas, kā arī „visiem sava jaunība bija vislabākā”. Taču, ņemot vērā, ka par šo tēmu nav ne literatūras, ne citu apjomīgāku pētījumu, kā arī arhīvos iztrūkst vai vienkārši nekad nav bijuši vairāki materiāli par uzņēmumu struktūru, ražošanas procesiem, pilsētas iekārtošanu u. tml., intervijas ir ļoti noderīgas. Piemēram, no Jura Čivča, kurš vadīja Siguldas Pārvietojamo mehanizēto kolonnu (PMK), tika iegūta informācija par PMK struktūru, kas varētu atbilst patiesībai vai vismaz radīt sapratni par to, kā tika organizēts darbs. Jāmin, ka līdz šim arhīvos ne par vienu uzņēmumu šādu informāciju nav izdevies atrast. No pārējiem intervējamiem – Ausmas Skripas, ilggadējas Siguldas pilsētas izpildu komitejas priekšsēdētājas, Helēnas Timošenko, tāpat ilggadējas izpildu komitejas priekšsēdētājas un arī Siguldas rajona izpildu komitejas kadru daļas vadītājas, Aivara Janelisīša, Siguldas rajona un pēc tam Rīgas rajona (kas centrējās Siguldā) Komunālo uzņēmumu kombināta (KUK) vadītāja, - tika iegūta nozīmīga informācija par Siguldas pēckara attīstību, pilsētas labiekārtošanu un sadzīvi, kā arī izpildkomitejas sadarbību ar pilsētā izvietotajiem uzņēmumiem. Intervijās parādījās tā laika vadošo darbinieku attieksme pret padomju varu, kas lielākoties uzspieda sevis iecerētos uzdevumus. Taču atbildīgajiem darbiniekiem pilsētas līmenī bija iespēja uzdevumu izpildes gaitā tos padarīt izdevīgākus tieši Siguldas attīstībai. Protams, visi šie darbinieki bija arī Komunistiskās partijas biedri, līdz ar to izpalika sūdzības par garajām rindām veikalos, preču deficītu un citām tāda veida problēmām. Vislielākā problēma bija izpildu komitejas telpu nodrošināšana, jo padomju gados, sevišķi, kad pastāvēja arī Siguldas rajona izpildu komiteja, šīs telpas mainījās regulāri.

Nākamais svarīgais avots ir attiecīgajā laikā izdotā periodika. Tika izskatīti vairāki laikraksti, bet lielākoties raksti bija tikai par lauksaimniecību vai arī tūrismu. Visvairāk rakstu par pētāmo tematu tika atrasti avīzēs „Darba Balss” un „Padomju Siguldā”, no kuriem daļa ir izmantota arī šajā darbā. Rakstos ir aprakstīti Siguldas pilsētas labiekārtošanas darbi, uzņēmumu sasniegumi, sociālistisko sacensību norises, kā arī celtniecības procesi. Izvēlētajos rakstos reti bija jāsaskaras ar padomju lozungiem un ideoloģisku piesātinātību, jo tā nodeva tika dota ievadrakstos. Siguldas rajona DDP ir arī kritizējusi „Padomju Siguldu” par to, ka nav pietiekami attēloti sociālistiskās saimniecības procesi, pirmrindnieki, kā arī nav pilnībā ievērotas 21. Kongresa direktīvas.¹ Iespējams, ka izmantotā informācija ne vienmēr ir pilnīgi uzticama, taču to, kritiski vērtējot, var izmantot vispārējo Siguldas pilsētas attīstības tendenču izpratnei. Izceļams ir kritisko rakstu daudzums, kuros personīgi tiek nosodīti atsevišķu uzņēmumu strādnieki vai arī kolektīvs par dzeršanu darbavietā, slinkošanu un plāna neizpildīšanu laikā. Laikrakstos atrodama informācija dažos gadījumos aizpildīja „baltos plankumus”, piemēram, par Siguldas putnu cehu, par kuru arhīvos vēl nav izdevies atrast nekādus dokumentus.

Nozīmīgākā avotu grupa ir arhīvu materiāli, kas iegūti no Latvijas Valsts arhīva un Siguldas zonālā Valsts arhīva, un materiāli no Turaidas muzejrezervāta dokumentu kolekcijas. To klāsts ir diezgan plašs, sākot ar vēstulēm izpildkomitejai, ministrijām un citām iestādēm, sociālistisko sacensību nolikumiem, pusgada un gada plāniem, uzņēmumu partiju pirmorganizāciju sēžu protokoliem, iesniegumiem un atbildēm u.c.

No dažādā materiālu klāsta jāizceļ partiju pirmorganizāciju protokoli, kuros pārrunātas dažāda veida problēmas uzņēmumu darbībā. Līdz ar ideoloģisko mācību organizēšanas, kandidātu uz iestāšanos partijās pārrunām, arodbiedrību vietējo komiteju darbības pārspriešanu ir pieminētas arī problēmas (kā kurā uzņēmumā) celtniecībā, ražošanā, darba organizācijā un darbinieku audzināšanā. Darba kavēšana vai vispār neierašanās un dzeršana darba laikā bija ierasta parādība, šajos gadījumos pat nebija jāsāk runāt par ideoloģisko audzināšanu, bet vienkārši elementāro audzināšanu. Bieži vien pārrunāts, ar kādām metodēm labot šo situāciju, jo darbiniekus jau tā lielās strādnieku mainības apstākļos, vadība nevēlējās atlaist. Dažreiz sēžu protokoliem tika pievienoti ikgadējie referāti par uzņēmuma attīstību, kas kā viduslaiku darbos ar pasaules radīšanu iesākās ar padomju sistēmas un Ļeņina cildināšanu un citām tāda tipa replikām. Tā kā šie referāti bija arī publiski, uzticība viņiem būtu vērtējama kā daudz mazāka. Taču minētie skaitļi varētu būt kaut cik pareizi, vismaz precīzāki nekā kopējā padomju statistikā. Jāsaka, ka līdz pat sešdesmito gadu sākumam plānu izpilde nebija nemaz tik bieži novērojama, tikai pēc tam parādījās izpildīti plāni, pat pārpildīti. Var novērtēt

¹ Latvijas Valsts Arhīvs, PA-4149. fonds, 20. apraksts, 6. lieta, 42. – 44. lp.

pirmorganizāciju protokolus kā pietiekami ticamus, jo tie nebija pieejami plašākai sabiedrībai, kā arī tajos ļoti reti parādījās pozitīvas ziņas, kas diemžēl tos padara ticamākus.

Atskaites tipa dokumentu arhīvos un muzeja krājumā bija maz. No tiem lielākoties varēja uzzināt par darbinieku skaitu, sadalījumu dzimumos, tautībās un izglītības līmenī. Plašu datu par uzņēmumu finansiālo stāvokli, ražojumu veidu un saražotā skaitu u. tml. nebija. Dažreiz pieminēts, cik lielā mērā plāns izpildīts vai arī sastādīts nākamā gada plāns. Plāni sastopami ievērojami vairāk nekā atskaites par to izpildi.

Sevišķi Siguldas rajona izpildu komitejas fonda lietās bija atrodamī iesniegumi, uzziņas, kā arī dažādi citādāka veida dokumenti, piemēram, par sanitāro pārbaudi restorānā „Gauja”. Šajos iesniegumos atklājas daudzi tā laika trūkumi, piemēram, ar elektrības sagādi, citu materiālu sagādi (sagāde vispār bija sevišķs temats, īpaši, ja materiāli pienāca no citām republikām), kā arī konflikti starp Siguldas pilsētā un apkārt esošajām iestādēm un uzņēmumiem. Vēstules un iesniegumi tika rakstīti arī ministriju vadībai, rajona komitejai, lielo Latvijas trestu vadībām u.c. Šī avotu grupa arī ir novērtējama kā uzticama.

Turaidas muzejrezervāta dokumentu kolekcijā var atrast vairākus dokumentus, kas apraksta sociālistiskās sacensības starp Siguldu un, piemēram, Olaines pilsētu, kā arī sociālistisko saistību izpildi. Šajos avotos dažkārt ir iegūstama arī informācija ar tiešiem skaitļiem par iedzīvotāju skaitu, uzņēmumu skaitu u.tml. Protams, šie dokumenti tika veidoti, lai popularizētu padomju ideoloģiju, taču nav pamata uzskatīt, ka tajos pieminētie skaitļi tiktu falsificēti, jo tie tāpat neko daudz iedzīvotājiem nevarētu izteikt. Sevišķi tāpēc, ka no katras sociālistisko sacensību puses tika uzaicināti cilvēki komitejā, kuri noteikti nevēlētos, lai otram pusei būtu „labāki skaitļi”.

Pilnīgi visos dokumentos un cita tipa dokumentālos materiālos 60. gadu beigās novērojama gatavošanās Ļeņina 100 dzimšanas dienai, kas ir kā īpašs notikums, uz kuru tika rīkotas speciālas sociālistiskās sacensības, pieņemta slēpto rezervju atklāšana uzņēmumos, iestāšanās Ļeņina goda sardzē un citas specifiskas tā laika tendences.

No visiem avotiem īpaši izceļami divi – 1968. gada 23. jūlija LPSR MP lēmums par „Siguldas kā atpūtas un sporta centra” attīstību un sēdes, kurā pieņemts lēmums, protokoli. Šis lēmums izvēlēts kā likumsakarīgs manas tēmas hronoloģiskais nobeigums. Protams, vēl noritēja jau aizsākties sociālistiskās industrializācijas procesi arī vēlāk. Lēmumā tika noteiktas tālākās Siguldas attīstības aprises – pateicoties tās dabas apstākļiem, kultūrvēsturiskajiem pieminekļiem un labajai lokalizācijas vietai (tuvu Rīgai), tai jāturpina attīstīties kā padomju ļaužu atpūtas vietai, kas var piedāvāt plašu atpūtas un izklaides iespēju klāstu. Tika uzstādīti arī vairāki mērķi nākotnei, no kuriem daži nav izpildīti pat mūsdienās, piemēram, par dzelzceļa uz Siguldu līnijas elektrifikāciju. Sēdē piedalījās Ministru Padomes darbinieki,

Rīgas rajona izpildu komitejas priekšsēdētājs un arī Siguldas pilsētas izpildu komitejas priekšsēdētāja Ausma Skripa. Lēmums ir sadalīts pa punktiem, kuros minēti gan ļoti precīzi un laika ziņā tuvi uzdevumi, gan tālāki mērķi. Protokolā iezīmējas arī konflikti starp sēdes dalībniekiem. Piemēram, Rīgas rajonam uzdots dot papildus līdzekļus Siguldas pilsētas labiekārtošanai un štata vietu palielināšanai (piemēram, arhitekta vietai). Izskanējušas arī prasības, ka Siguldai jādod republikas pakļautības pilsētas statuss, lai varētu vieglāk piesaistīt vajadzīgos līdzekļus. Lēmumos tiek doti uzdevumi arī tādām augstām institūcijām kā LPSR Valsts plāna komitejai un vairākām ministrijām, kā arī citām organizācijām un komitejām. Lai arī pavēles nāca no Maskavas, pieļaujams, ka šajā gadījumā arī bijusi diezgan liela Siguldas izpildu komitejas iniciatīva, saprotot, ka Siguldai industrializācijas ceļš galīgi nav piemērotais. Bet diemžēl arī pēc šiem dokumentiem nevar izspriest, kura institūcija ir galvenā pārmaiņu virzītāja (par PSRS centrālajām institūcijām nekas nav minēts).

Literatūras apskats

Lai varētu īstenot šo pētījumu, tika izmantota historiogrāfija (tajā skaitā padomju literatūra), kurā aprakstīti saimnieciskie procesi LPSR. Diemžēl pat mūsdienās par šo tēmu ir ļoti maz pētījumu, kuri ir diezgan nepilnīgi. Lai pētītu tieši celtniecības, ražošanas un komunālās saimniecības procesus Siguldā attiecīgajā laikā, vajadzēja izmantot gan arhīvu materiālus, gan dokumentus no muzeja krājuma dokumentu kolekcijas, gan periodiku, kā arī intervijas, jo nepilnīgo faktoloģisko materiālu gan dokumentos, gan periodikā var papildināt ar intervijām no cilvēkiem, kuri tajā laikā ir darbojušies objektos, kas tiek pētīti.

Kā minēts, historiogrāfijas apskatam izmantota gan mūsdienu latviešu un ārzemju (Igaunijas, ASV, vairāku valstu vēsturnieku kopīgie pētījumi u.c.) literatūra, gan padomju Latvijas literatūra. Ar nožēlu arī mūsdienu vadošie vēstures pētnieki par padomju laikiem atzīst, ka padomju saimniecība 50. un 60. gados Latvijas teritorijā nav pietiekami pētīta, varbūt speciālistu trūkuma, varbūt valsts prioritāšu dēļ. Par sociālistisko industrializāciju ir krietni mazāk pētījumu nekā kolektīvizāciju (lai gan iedzīvotāju migrācijas uz pilsētām ziņā tās ir saistītas tēmas), bet tas ir saprotams, jo kolektīvizācijas panākšanai tika izmantotas ļoti radikālas metodes. No padomju historiogrāfijas izmantota 1986. gadā sarakstītā „Latvijas PSR vēsture”, kas ir plašs pētījums par Latvijas vēsturi. Protams, šo grāmatu nevar pilnībā uzskatīt par uzticamu. Pēc Aleksandra Ivanova iedalījuma par vēstures pētīšanu un historiogrāfisko tradīciju LPSR šis pētījums ietilpst 2. posmā (60. gadi līdz 1987. gads), kad, no toreiz jau Latvijas teritorijā iedibinātās vēstures marksistiskās metodoloģijas kontekstā, shematiskos sociālisma celtniecības priekšstatus un likumsakarības papildina ar konkrētu Latvijas vēstures

faktu materiālu.² Šajā pētījumā ļoti plaši tiek izmantoti statistikas dati, kuri nav uzticami, taču var pieļaut, ka tie dažreiz attēlo kaut kādu realitātes daļu. Protams, tiek izcelts fakts, ka Latvija ir tikai guvusi no PSRS, kas pēc jaunākajiem un pat ne tik jauniem pētījumiem ir apgāzts. Šī literatūra ir izmantojama arī kā avots, lai izprastu tā laika historiogrāfijas tradīciju, taču tomēr tā ir literatūra. Padomju pētnieku darbi vēl joprojām nav zaudējuši savu nozīmīgumu un ir derīgi kā uzziņas materiāls.³

Izmantots arī vēl viens pētījums, kas vēl pieskaitāms padomju laikiem, taču sarakstīts 1990. gadā (Modra Šmudlera „Who owes whom?”, ko angļiski pārtulkojis Kārlis Streips). Pēc A. Ivanova iedalījuma tā ietilpst trešajā posmā - 1987. – 1988. līdz 1990. – 1991. gads – mēģinājumi revidēt līdz tam laikam paustās atziņas, kā arī historiogrāfija pakāpeniski zaudēja savu „tīrību” (padomju iekārtai) un konsekvenci, tas arī bija pārejas posms uz mūsdienu historiogrāfiju.⁴ Jāsaka, ka šis bija patiešām revizionistisks darbs padomju vēstures izpratnē, ar statistikas datiem tika pilnībā apgāzta tēze, ka PSRS devusi Latvijai vairāk, nekā saņēmusi atpakaļ.

No izmantotās ārzemju literatūras būtu jāizceļ pētnieces Ģertrūdes Šrēderes darbs „System versus Progress”, kas sarakstīts 1986. gadā. Šajā darbā kritizēts PSRS ekonomikas, sevišķi industrializācijas, ekstensīvais attīstības stils.⁵ Ir ievietoti dati, kas tikuši aprēķināti ASV par PSRS ekonomisko attīstību. Pieeja, kādā veidots darbs, ir diezgan līdzīga vēlāko gadu latviešu vēsturnieku darbiem, bet, protams, šajā grāmatā Baltijas republikas pieminētas tikai „ejot garām”.

Mūsdienu latviešu un Baltijas republiku vēsturnieku literatūrā darbu nav daudz. Pētniecības gaitā esmu iepazinies ar igauņu vēsturnieka Olafa Mertelsmana rakstiem par Igaunijas ekonomisko attīstību, kas (kā igauņiem ierasts) salīdzināta ar Somiju. Tādu stilu latviešu pētnieku darbos gan nevar novērot. Ir notikušas vairākas konferences gan Baltijas un kaimiņvalstu mērogā, gan arī Latvijas vēsturnieku komisijas ietvaros. Viena no aktīvākajām pētniecēm vēl joprojām ir Daina Bleiere (kura piedalījusies arī jau minētajā LPSR vēstures grāmatas veidošanā). Protams, mūsdienās viņa nepārstāv padomju vēsturi. Viņas pēdējais izdots darbs par attiecīgo tēmu „Eiropa ārpus Eiropas... Dzīve Latvijas PSR” ir ļoti pārdomāts pētījums, kura sākumā analizētas arī Rietumos piekoptās PSRS pētniecības skolas (totalitārisma skola, revizionisti un postrevizionisti). Grāmatā pietiekami detalizēti aprakstīti

² Ivanovs, A. Latvijas sovetizācija 1944. – 1956. gadā Latvijas padomju historiogrāfijā. Grām.: sast. Ērglis, Dz. *Latvijas vēsturnieku komisijas raksti, 13. sējums*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2004. 394. lpp.

³ Ivanovs, A. Padomju politika Latvijā 20. gadsimta 50. gadu otrajā pusē – 80. gadu vidū: izpētes gaita, rezultāti un turpmākā perspektīva (historiogrāfisks apskats). Grām.: sast. Vīksne, R. *Latvijas vēsturnieku komisijas raksti, 21. sējums*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2007. 308. lpp.

⁴ Ivanovs, A. Latvijas sovetizācija 1944. – 1956. gadā Latvijas padomju historiogrāfijā. 394. lpp.

⁵ Schroeder, G. *The System versus Progress*. London: The Center for Research into Communist Economies, 1986. P. 21

visi Latvijas PSR sociālistiskās industrializācijas procesi, iekļaujot arī šajā darbā apskatītos gadus. Dainas Bleieres jaunākos darbus var uzskatīt par uzticamiem, tāpat arī Gata Krūmiņa pētījumus par ekonomikas un naudas politikas attīstību LPSR.

Tālāk minami Aleksandra Ivanova pētījumi, kuri atrodami vēsturnieku komisijas rakstos, par padomju historiogrāfiju. Šie pētījumi ir ļoti skrupulozi un dziļi. Ir apskatīti gan padomju historiogrāfijas slāņi - 1) atklātās, apzinātās un mērķtiecīgās falsifikācijas; 2) Latvijas pagātnes apšaubāmās un aplamās interpretācijas, ko, neraugoties uz vēsturnieku tieksmēm objektīvi un apzinīgi pētīt Latvijas vēsturi, noteica vēstures zinātnes padomju metodoloģija; 3) vēstures procesa un atsevišķu problēmu izteikti faktoloģiskā atveide, kurā dažreiz konstatējami gan mēģinājumi izvairīties no vispārinājumiem un vērtējumiem marksistiskās metodoloģijas garā, gan arī pretrunas ar vēstures procesa padomju shēmu.⁶ Tāpat aprakstīti padomju Latvijas vēstures zinātnes un literatūras attīstības posmi, kas jau iepriekš pieminēti. Autors lielākoties noliedza diskusiju iespējamību vēstures zinātnē padomju laikos, jo sevišķi publicētajos darbos, vienīgi pieminētas tādas detaļas kā atšķirība starp jēdzieniem „industrializācija” un „sociālistiskā industrializācija”⁷, kas ir likumsakarīgi, tāpēc ka padomju industrializācija visnotaļ nebija parasta savās izpausmēs – tā bija ļoti pārdomāta politika, kas mēģināja ekonomisko attīstību ievietot ideoloģiskos rāmjos.

Darba gatavošanas gaitā gan ieskatam, gan atsevišķiem faktiem tika izmantotas vispārīgākas mūsdienu grāmatas, tajā skaitā vidusskolas mācību grāmata 12. klases vēstures profila skolēniem. Nevajadzētu pilnībā noliegt šī darba noderīgumu, tomēr to ir sarakstījuši vadošie Latvijas vēstures pētnieki, tajā skaitā Daina Bleiere un Vēstures un filozofijas fakultātes profesori. Tāpat vairāku autoru kolēģijas kopējais darbs „Latvijas vēsture 20. gadsimtā” ir noderīgs industrializācijas procesu Latvijā izpratnei.

Darba veidošanā izmantoti dažāda veida avoti, kas to padara dziļāku un, iespējams, arī uzticamāku. Darba daļā, kas attiecas uz Siguldu izmantotas trīs avotu grupas un ļoti nedaudz literatūras ziņu, savukārt nodaļā par industrializāciju Latvijā izmantota gandrīz tikai literatūra. Tā kā nav daudz jaunu pētījumu par attiecīgo laiku Latvijā, nākas izmantot arī padomju laiku historiogrāfiju un ārzemju pētījumus par PSRS industrializāciju vispār. Visi šie avoti dod atšķirīgu ieskatu pētāmajā tēmā un laikā. Lielākoties pētījums bāzējas uz literatūru un arhīva, muzeja dokumentu kolekcijas materiāliem, savukārt intervijas un periodika pilda papildinošo funkciju, dažreiz pat ļoti nozīmīgu

⁶ Ivanovs, A. Latvijas sovetizācija 1944. – 1956. gadā Latvijas padomju historiogrāfijā. 389. lpp.

⁷ Ivanovs, A. Padomju politika Latvijā 20. gadsimta 50. gadu otrajā pusē – 80. gadu vidū: izpētes gaita, rezultāti un turpmākā perspektīva (historiogrāfisks apskats). 309. lpp.

1. INDUSTRIALIZĀCIJAS PROCESS LPSR (1945 – 1970)

Lai izprastu industrializācijas procesus Siguldā, vispirms tika iegūta informācija par sociālistisko industrializāciju Latvijā kopumā jau no pirmajiem pēckara gadiem. Nodaļas hronoloģiskie ietvari izvēlēti tāpēc, ka 1945. gadā beidzās karadarbība Latvijas teritorijā, bet 1968. gadā Sigulda kļuva par sporta un atpūtas centru, un industrializācijas procesi apsīka ap 1970. gadu. Tādā veidā izvērtējot vispārējo situāciju republikā, var mēģināt atrast paralēles ar situāciju Siguldā.

Padomju historiogrāfijā industrializācijai, lauksaimniecības sociālistiskajai pārkārtošanai un tautas labklājības līmenim tika pievērsta sevišķi liela uzmanība. Pētījumi ir pārblīvēti ar statistiku un konkrētiem faktiem, tas it kā paaugstina to zinātnisko nozīmi, taču šī faktoloģija jāpārbauda, jo padomju oficiālā statistika nebija visai ticama. Sociālistiskās industrializācijas pētniecībā sevišķi akcentēti panākumi tautsaimniecībā, plānu nozīme „sociālistiskajos pārveidojumos” un ražošanas celšanā, piegādes plānu sekmīga izpilde, rūpniecības, transporta un celtniecības strauja attīstība, Komunistiskās partijas direktīvu pozitīvā loma panākumu sasniegšanās, ekonomiskie sakari ar „vecajām” PSRS republikām, strādnieku šķiras izaugsme, sociālistiskās sacensības izvērsums, labklājības pieaugums u.t.t.⁸

Mīts, kas bija radies padomju laikos, par PSRS „brālīgo” palīdzību balstās uz diviem punktiem – Latvijas attīstības bāze līdz 1940. gadam bija zema – to izraisīja Krievijas tirgus zaudēšana un nespēja konkurēt Rietumos; straujā sociālistiskā industrializācija, kas sākās 1946. gadā, ir padarījusi Latviju par attīstītu un modernu valsti.⁹

Par sociālistiskās industrializācijas galveno uzvaru uzskatīja Latvijas PSR rūpniecības pilnīgu integrēšanos PSRS ekonomikā: „Latvijas PSR rūpniecība visā pilnībā bija ieņēmusi savu vietu Vissavienības darba dalīšanā, kļuvusi par organisku PSRS ekonomikas sastāvdaļu.”¹⁰ Bet diez vai Latvija pilnībā kādreiz integrējās šajā sistēmā.

Zināms, ka PSRS tautsaimniecības sistēma, kāda tā bija pēc kara, izveidojās 30. gados Staļina vadībā, kad viņš pārtrauca NEP'a politiku. Šī sistēma tika uzspiesta arī Latvijai, bez īpašas iespējas pārejas periodam. To var saukt par „staļinismu” ekonomikā, kad mērķis nebija tikai sociālistiskā celtniecība, bet arī „kapitālistiskā ielenkuma pārraušanai”. Šī saimnieciskā politika bija padomju politikas sastāvdaļa, kopā ar citām struktūrām pilnībā reglamentējot un kontrolējot sabiedrības un pat indivīda dzīvi.¹¹

⁸ Ivanovs, A. Latvijas sovetizācija 1944. – 1956. gadā Latvijas padomju historiogrāfijā. 408. lpp.

⁹ Bleiere, D. *Eiropa ārpus Eiropas... Dzīve Latvijas PSR*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012. 107. lpp.

¹⁰ Ivanovs, A. Latvijas sovetizācija 1944. – 1956. gadā Latvijas padomju historiogrāfijā. 408. lpp.

¹¹ Zvaigzne, M. Latvijas sovetizācija: padomju arodbiedrību vēstures piemērs (1940 – 1960). Grām.: red. Zīle, Ī. *Latvijas Vēsture: Jaunie un Jaunākie Laiki*, 3(83). Rīga: „Latvijas Vēsture” fonds, 2011. 57. lpp.

Dīvaina bija stratēģija, lai sasniegtu partijas noteiktos mērķus straujai ekonomikas un industrializācijas izaugsmei. Tas tika īstenots, pielietojot nesabalansētu izaugsmes modeli. Resursu piešķiršanai un investēšanai industrializācijā, sevišķi smagajā, tika dota pārspīlēta prioritāte pār iedzīvotāju vajadzībām. Un lielākā daļa investīciju nokļuva smagajā industrijā, vieglo atstājot relatīvi aizmirstu.¹²

Informācija par 2. pasaules kara radītajiem zaudējumiem Latvijā tika iegūta no padomju laika vēstures literatūras. Protams, tā ir vienpusēja, jo uzsvērti tikai nacistiskās Vācijas nodarījumi. Latvijas PSR Valsts Ārkārtējā komisija noteica tos ap 20 miljardiem rubļu.¹³

Pēc padomju literatūras, kad vācu armija atkāpās, bija izpostīti 785 uzņēmumi, 116 elektrostacijas un apakšstacijas, visi nozīmīgākie tilti, 1700 km dzelzceļa, Rīgas jūras osta, vairāk nekā 47 tūkst. dzīvojamo namu, daudzas mācību, ārstniecības un kultūras iestādes. Arī strādājošo iedzīvotāju skaits bija krasi samazinājies.¹⁴ Lai gan zaudējumus nodarīja abas karojošās puses, protams, nav nošķirts, kuri bija PSRS nodarījumi. LPSR Valsts Ārkārtējās komitejas aprēķini tomēr vērtējami kā diezgan pavisā.¹⁵

Rīga, lielākais rūpnieciskais centrs, cieta salīdzinoši maz, savukārt citas lielās pilsētas - Balvi, Jelgava, Daugavpils, Rēzekne, Valmiera – cieta ļoti smagi. Ļoti cieta ostas (it īpaši Rīgas, arī Liepājas un Ventspils), transports, bet tās ātri atjaunoja. Siguldā sagrauti tika tilts pāri Gaujai un dzelzceļa stacija. Vācu armija atkāpjoties [kā minēts padomju literatūrā – I.K.], iznīcināja elektrostacijas un uzņēmumu elektroierīces.¹⁶

Pēc kara VK(b)P (Vissavienības komunistiskā boļševiku partija) izveidoja mierlaika uzdevumu programmu, kurā tika ietverta tautsaimniecības atjaunošanas un attīstības piegādes plānā 1946. – 1950. gadam. Tas paredzēja Latvijas PSR ekonomikas un kultūras strauju attīstību. Plāna uzdevums bija atjaunot karā un vācu okupācijā cietušo Latviju, pēc tam pārsniegt pirmskara ražošanas līmeni.¹⁷ „Aktīvu piedalīšanos fabriku un rūpnīcu atjaunošanā, rekonstruēšanā un savas republikas industrializēšanā Padomju Latvijas strādnieki uzskatīja par savu patriotisko pienākumu,”¹⁸ - tā uzsvērts padomju laikā literatūrā, tomēr postījumu likvidēšana un jauncelsmes darbs jebkuros laikos ir nopietna motivācija centīgam darbam. Protams, līdz ar plāniem tika uzsvērtā Latvijas pirmskara ekonomiskā atpalicība.

¹² Schroeder, G. *The System versus Progress*. London: The Center for Research into Communist Economies, 1986. P. 19

¹³ Bērziņa, I., Bērziņš, J., Bleiere, D. u.c. *Latvijas PSR vēsture*. Rīga: Zinātne, 1986. 324. lpp.

¹⁴ Turpat 217. lpp.

¹⁵ Zvaigzne, M. Latvijas sovetizācija: padomju arodbiedrību vēstures piemērs (1940 – 1960). 62. lpp.

¹⁶ Bērziņa, I., Bērziņš, J., Bleiere, D. u.c. *Latvijas PSR vēsture*. Rīga: Zinātne, 1986. 324. lpp.

¹⁷ Bērziņa, I., Bērziņš, J., Bleiere, D. u.c. *Latvijas PSR vēsture*. Rīga: Zinātne, 1986. 227. lpp.

¹⁸ Turpat 233. lpp.

Padomju vēstures zinātnē izplatīta tēze, ka Latvijas industrializācija ne tikai balstījās uz vietējiem resursiem, bet arī plaši izmantoja KPFSR un citu „vecu” republiku resursus, tehniku un pieredzi.¹⁹ Savukārt mūsdienu vēsturnieki apgalvo, ka pēc kara Baltijas republiku resursi tika izmantoti PSRS ekonomisko problēmu risināšanai. Vietējās tautsaimniecības intereses un īpatnības netika ņemtas vērā. Baltijas republikās lielāko daļu produkcijas deva nevis smagā, bet gan vieglā rūpniecība.

Gata Krūmiņa pētījumi par 1945. – 1970. gadu parāda, ka LPSR Padomju Savienībai devusi daudz lielākus ienākumus, pat ieskaitot kara postījumus, nekā iztērējusi.²⁰

Pirmajos pēckara gados Baltijā vēl bija jūtama privātā sektora pastāvēšana sīkražošānā, amatniecībā un tirdzniecībā. Valsts nevarēja pilnībā apgādāt visus iedzīvotājus un daudzās jomās nevarēja konkurēt ar privāto sektoru. 1947. gadā privāto uzņēmējdarbību un tirdzniecību aizliedza.²¹ Latvijā un Baltijas republikās, salīdzinot ar pārējo PSRS, bija lielāks vieglās un pārtikas rūpniecības līmenis, līdz ar to, kad forsēti ieviesa smago industriju, LPSR ekonomika palika sabalansētāka. Latvijas teritorijā apgāde ar precēm bija labāka situācija nekā citur PSRS, taču nekādi nevar teikt, ka tā bija laba.²²

No padomju historiogrāfijas un statistikas datiem var rast diezgan skaidru priekšstatu par rūpniecības nesabalansēto attīstību, kas neatbilda Latvijas resursiem un iespējām, par migrācijas procesiem, kas noteica būtiskās izmaiņas Latvijas etniskajā sastāvā, par lauku depopulāciju rūpniecības attīstības dēļ. bet parasti, kad šīs sekas tika konstatētas, tās reizē attaisnoja – „rūpniecības darbaspēku resursu papildināšanās uz lauku rēķina visumā bija likumsakarīgs process.”²³

Tika izvērsta pārtikas preču normēšana līdz 1947. gadam, taču pēc tam pārtikas krājumi bija ierobežotos daudzumos, kas izraisīja lielas rindas. Smagu triecienu, kas bija domāts tikai cīņai pret spekulantiem, tomēr guva visi, kuriem bija kaut necīgākie iekrājumi, kad notika rubļa reforma, iepriekšējo 10 rubļu vietā bija viens jaunais rublis, taču cenas palika tādas pašas. Plauka melnais tirgus, iegūstot precī ne tikai no pašmāju ražojumiem, bet arī zogot no valsts uzņēmumiem un partijas biedru veikaliem.²⁴

Likums par Latvijas PSR tautsaimniecības atjaunošanas un attīstīšanas piec gadu plānu uzsvēra, ka vispirmām kārtām nepieciešams „pasteidzināt elektrostaciju atjaunošanu un celtniecību, lai elektrostaciju jaudas pieaugums aizsteigtos priekšā citu tautas saimniecību

¹⁹ Bērziņa, I., Bērziņš, J., Bleiere, D. u.c. *Latvijas PSR vēsture*. Rīga: Zinātne, 1986. 229. lpp.

²⁰ Bleiere, D. *Eiropa ārpus Eiropas... Dzīve Latvijas PSR*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012. 106. lpp.

²¹ Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I. u.c. *Pasaules vēsture vidusskolai, 3 daļa*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003. 270. lpp.

²² Bleiere, D. *Eiropa ārpus Eiropas... Dzīve Latvijas PSR*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012. 113. lpp.

²³ Ivanovs, A. *Latvijas sovietizācija 1944. – 1956. gadā Latvijas padomju historiogrāfijā*. 409. lpp.

²⁴ Misiunas, R., J., Taagepera, R. *The Baltic states – years of dependence (1940 – 1980)*. P. 105

nozaru atjaunošanai un attīstībai”.²⁵ Vēsturnieki visvairāk min, ka karā izpostītās pilsētas atjaunotas ap 1950. gadu, tajā laikā jau attīstot elektrostacijas. 1947. gadā sāka strādāt Rīgas elektroierīču rūpnīca, 1949. gadā Rīgas dīzeļmotoru rūpnīca. Nopietna mežu izciršana, kas 1950. gadā pārsniedza par 55% 1938. gada līmeni. Tekstīlijas un apavus ražoja pat seškārtīgos daudzumos, taču par to kvalitāti un pārdošanas galamērķi nav informācijas, jo vietējos tirgos tāpat saglabājās deficīts.²⁶

Sākās mašīnbūves un metālapstrādes rūpniecības uzņēmumu veidošana. Padomju propaganda sludināja, ka Baltijas republikas tiek industrializētas, tiek celti jauni uzņēmumi un kapitāli rekonstruēti vecie. Patiesībā centās iztikt ar minimāliem kapitālieguldījumiem, izmantojot to rūpniecības potenciālu (ēkas, ražošanas iekārtas, tehniskos speciālistus, ražošanas kultūru un dzelzceļu tīklu), kas bija izveidots līdz 1940. gadam.²⁷ Latvijā rūpniecība galvenokārt attīstījās Rīgā, kur bija daudz jau cara laikos uzbūvētu rūpnīcu ēku, kuras vajadzēja tikai nedaudz pārbūvēt, lai samērā ātri varētu uzsākt ražošanu.²⁸ Latvija bija ļoti attīstīta, ar lielisku infrastruktūru un ar labiem darbaspēka resursiem, līdz ar to ļoti viegli bija izvērst industrializāciju šeit. Industrializācija bija nepieciešama arī ideoloģisku apsvērumu dēļ, jo tika uzskatīts, ka strādnieks bija daudz uzticīgāks padomju sistēmai nekā zemnieks.²⁹

PSRS propagandēja to, ka Latvijā ir trūcis kvalificēta darbaspēka (kaut gan pati padomju valsts bija izvedusi ļoti daudzus labus speciālistus).³⁰ Rūpniecības plānu pārsniegšana Rīgā 50. gados saistījās ar plašo ekonomisko bēgļu no PSRS ierašanos tur, iedzīvotāju skaita milzīgu palielināšanos.³¹ Latviešus izspieda no daudziem atbildīgiem amatiem, jo sevišķi saistītiem ar militāro jomu, tirdzniecības floti, arī dzelzceļu. Turklāt forsētā industrializācijas politika un neracionālā tehnisko un cilvēkresursu izmantošana radīja pastāvīgu darbaspēka trūkumu.³² Ekonomiski tas bija neloģiski – izsūtīt kvalificēto darbaspēku, tajā pašā laikā iepludinot krievu un citu Savienības tautu nepieredzējušos strādniekus.³³

Padomju literatūrā lēsts, ka 1948. gadā Latvijas PSR rūpniecības kopprodukcija jau bija par 81% lielāka nekā 1940. gadā. Tātad piecgadu plāna uzdevums – 1950. gadā pirmskara

²⁵ Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I. u.c. *Latvijas vēsture 20. gadsimts..* Rīga: Jumava, 2005. 230. lpp.

²⁶ Misiunas, R., J., Taagepera, R. *The Baltic states – years of dependence (1940 – 1980)*. P. 105

²⁷ turpat 327. lpp.

²⁸ Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis I. u.c. *Pasaules vēsture vidusskolai, 3 daļa..* Rīga: Zvaigzne ABC, 2003. 270. lpp.

²⁹ Misiunas, R., J., Taagepera, R. *The Baltic states – years of dependence (1940 – 1980)*. P. 104

³⁰ Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I. u.c. *Latvijas vēsture 20. gadsimts.* Rīga: Jumava, 2005. 327. lpp.

³¹ Prikulis, J. *Latvijas rūpniecība 40. – 60. pēckara gados.* Grām.: *Padomju Savienības nodarītie zaudējumi Baltijā: starptautiskās konferences materiāli.* Rīga: Zelta Rudens, 2011. 102. lpp.

³² Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I. u.c. *Latvijas vēsture 20. gadsimts.* Rīga: Jumava, 2005. 327. lpp.

³³ Misiunas, R., J., Taagepera, R. *The Baltic states – years of dependence (1940 – 1980)*. P. 104

līmeni rūpniecībā pārsniegt apmēram par 80% - bija izpildīts trijos gados.³⁴ Šī informācija ir ļoti apšaubāma. Taču iespējams, ka 1940. gadā kara laikā patiešām rūpniecības nozare nedarbojās. Vēl jāņem vērā, ka Latvija starpkaru periodā vispār bija noteicoši agrāra valsts. Intervijās ar padomju laika vadītājiem plāna pārsniegšana minēta kā ierasta parādība, kas raksturīga padomju laikam. Bieži plānu rādītāji tika pazemināti, lai būtu vairāk pagodinājumu, tos pārsniedzot.³⁵

Vēsturnieki padomju laikā noteikuši, ka pirmajā pēckara piecgadē atjaunoja, rekonstruēja un uzcēla 63 lielus uzņēmumus. „VEF produkcijas apjoms palielinājās 12,6 reizes. 1950. gadā rūpnīcas kolektīvs sāka ražot tālsakaru telefoncentrāles.”³⁶ Bet jāņem vērā, ka Latvijas brīvvalsts laikā VEF bija daudz vairāk atklājumu un lielāka attīstība tehnoloģiju nozarē, vēl pietam lielākā daļa VEF produkcijas ražoja militāriem mērķiem, nevis iedzīvotāju vajadzībām. Produkcijas kāpumu padomju laikā bieži panāca ar strādnieku papildus nodarbināšanu, kvalitātes pazemināšanu un sociālistisko sacensību starp rūpnīcām un ražošanas nozarēm. Staļina laikā sociālistiskā industrializācija bija ekstensīva – ražošanas pieaugums tika panākts, palielinot ražošanas jaudu, nevis efektivitāti. Darba ražīgums bija zems. Plāns bija jāizpilda, ražojuma kvalitāte vai tā vajadzība tirgū rūpnīcu vadītājus neinteresēja.³⁷

Kā liels sasniegums tika uzskatīts, ka 1949. gada sākumā Latvijā bija 90 tūkstoši ražošanas pirmrindnieku, 42 tūkstoši no viņiem – darba novatori. Aizvien lielāku nozīmi ieguva sociālistiskās sacensības formas un metodes, kas it kā bija saistītas ar produkcijas kvalitātes celšanu, jaunās tehnikas ieviešanu un izmantošanu, kā arī strādnieku šķiras vispārīgās un tehniskās kultūras līmeņa celšanu.³⁸ Varbūt šo formu un metožu lietošana arī bija lietderīga, bet tas vairāk saistījās ar preču kvantitāti, nevis kvalitāti, un rādītāji bieži bija pārspīlēti. Bieži vien ieviesa naktsmaiņas un ieveda jaunus strādniekus, tā palielinot rūpniecības tempus.³⁹

Vēstures literatūrā izcelti arī strādnieki, rakstīts, ka, pateicoties tiem, 73% rūpnieciskās ražošanas pieauguma piecgades laikā tika iegūti, kāpinot darba ražīgumu. Rūpnieciskās ražošanas apjoms 1950. gadā salīdzinājumā ar 1940. gadu bija palielinājies 3 reizes, bet salīdzinājumā ar 1945. gadu – 6,4 reizes.⁴⁰ Salīdzinājums ar kara un pēckara gadiem nav korekts gan tehnoloģiju attīstības, gan ražojumu sortimenta un kvalitātes, gan vispārējā

³⁴ Bērziņa, I., Bērziņš, J., Bleiere, D. u.c. *Latvijas PSR vēsture*. Rīga: Zinātne, 1986. 231. lpp.

³⁵ Intervija ar Juri Čivču (31.01.2011.)

³⁶ I. Bērziņa, J. Bērziņš, D. Bleiere u.c. *Latvijas PSR vēsture*. Rīga: Zinātne, 1986. 231. lpp.

³⁷ Bleiere, D. *Eiropa ārpus Eiropas... Dzīve Latvijas PSR*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012. 121. lpp.

³⁸ I. Bērziņa, J. Bērziņš, D. Bleiere u.c. *Latvijas PSR vēsture*. Rīga: Zinātne, 1986. 233. lpp.

³⁹ Misiunas, R., J., Taagepera, R. *The Baltic states – years of dependence (1940 – 1980)*. P. 104

⁴⁰ I. Bērziņa, J. Bērziņš, D. Bleiere u.c. *Latvijas PSR vēsture*. Rīga: Zinātne, 1986. 234. lpp.

stāvokļa dēļ, taču loģiski, ka pēc kara ir zināma izaugsme. Tomēr šie skaitļi ir neuzticami, jo bija tendence ar dažādām formulām mākslīgi samazināt Latvijas starpkaru perioda sasniegumus.

1. tabula

Kapitālieguldījumu kopsumma rūpniecībā, būvindustrijā un transportā no 1946. līdz 1970. gadam⁴¹

Piecgade	Kapitālieguldījumu kopsumma milj. rbļ.	Rūpniecībā		Būvindustrijā		Transportā un sakaros	
		milj. rbļ.	%	milj. rbļ.	%	milj. rbļ.	%
1946 - 1950	311	77	25	8	2	86	28
1951 - 1955	490	144	30	10	2	68	14
1956 - 1960	976	334	34	17	2	123	12
1961 - 1970	7110	2153	30,3	174	2,4	812	11,4

Analizējot tabulas datus, iezīmējās tendence kapitālieguldījumu kopsummai palielināties ar katru piecgadi. Lai arī no sākuma rūpniecībai tika doti mazāk līdzekļu, jau sākot ar 1951. – 1955. gadu rūpniecības kapitālieguldījumi palielinājās. Vismazāk līdzekļu tika doti būvindustrijai (celtniecībai). Redzams arī, ka no 1961. līdz 1970. gadam kapitālieguldījumu kopsumma krietni palielinājās, tas liecina par strauju tautas saimniecības attīstību tajā laikā. Protams, ir ļoti iespējams, ka skaitļi ir pārspīlēti, taču kopējā tendence varētu būt ticama, jo PSRS pēc kara pamazām atguvās, savukārt lielās summas rūpniecībai varētu būt saistītas ar padomju industrializācijas politiku.

2. tabula

Rūpniecības kopprodukcija procentos no 1940. gada līmeņa⁴²

Gads	Rūpniecības kopprodukcija procentos no 1940. gada līmeņa	
	PSRS	LPSR
1945	92	47
1946	77	85

⁴¹ turpat 319., 231. lpp.

⁴² Bērziņa, I., Bērziņš, J., Bleiere, D. u.c. *Latvijas PSR vēsture*. Rīga: Zinātne, 1986. 231. lpp.

1950	173	303
1955	320	586
1960	525	1099

Redzams, ka, sākot ar 1946. gadu, LPSR kopprodukcijas pieaugums pārspēj visas PSRS pieaugumu vidēji. Grāmatā „Latvijas PSR vēsture” tas tiek skaidrots ar to, ka Latvija tika daudz mazāk postīta karā nekā citi PSRS reģioni. Te bija saglabājušies vairāk dzīvokļu fondu, ražošanas platību, attīstītākas sociālās infrastruktūras un daudz kvalificētu darbinieku.⁴³

3. tabula

PSRS kopējā saimnieciskā izaugsme no 1951. līdz 1970. gadam⁴⁴

Periods	Nacionālā produkta izaugsme	Industriālā izaugsme	Lauksaimniecības izaugsme
1951. – 55.	5.5	10.1	4.0
1956. – 60.	5.9	8.4	4.5
1961. – 65.	5.1	6.8	3.6
1966. – 70.	5.2	6.4	3.9

Arī ASV ekonomisti aprēķināja pēc savām metodēm izaugsmi PSRS. 80. gadu beigās viņi šo izaugsmi skaidroja līdzīgi kā mūsdienu Latvijas vēsturnieki – ekstensīvo izaugsmi, kas iegūta, vienkārši ceļot rūpnīcas un tajās ievietojot daudz darbinieku.⁴⁵

Kapitālieguldījumi no PSRS bija, taču tie tā arī nekad nepārsniedza Latvijas PSR devumu atpakaļ (pētnieki uzskata, ka arī ieskaitot militāros izdevumus). Pētījumā „Who owes whom?” aprēķināts, ka no 1945. – 1988. gada Latvijas PSR un PSRS naudas attiecības ir bijušas ļoti neizdevīgas Latvijai – tā ir ieguldījusi Savienībā par 33,9 miljardiem rubļu vairāk nekā saņēmusi.⁴⁶

Tā kā Latvija deva PSRS vairāk nekā tā deva atpakaļ investīcijās, ar dekādēm Latvijas ekonomikas līmenis arvien vairāk pielīdzinājās vecajām republikām. 1940. gadā nacionālais ienākums uz vienu iedzīvotāju Latvijā bija par 65% lielāks nekā PSRS, 1956. gadā tikai par 21% augstāks.⁴⁷

⁴³ Bērziņa, I., Bērziņš, J., Bleiere, D. u.c. *Latvijas PSR vēsture*. Rīga: Zinātne, 1986. 231. lpp.

⁴⁴ Schroeder, G. *The System versus Progress*. London: The Center for Research into Communist Economies, 1986. P. 20. From: US Congress Joint Economic Committee – *USSR: Measures of Economic Growth and Development, 1950. – 1980*. Washington: U.S. Government Printing Office, 1982.

⁴⁵ Schroeder, G. *The System versus Progress*. London: The Center for Research into Communist Economies, 1986. P. 21

⁴⁶ Šmudlers, M. *Who owes whom? Mutual Economic Accounts between Latvia and the USSR, 1940 – 1990*. Rīga: 1990. P. 10; skat. 2. pielikumu

⁴⁷ Bleiere, D. *Eiropa ārpus Eiropas... Dzīve Latvijas PSR*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012. 107., 111. lpp.

Visā valstī bija asi izjūtams vieglās rūpniecības ražojumu trūkums. Tehniskā rekonstrukcija sakarā ar sociālistiskās industrializācijas uzdevumiem un piegādu plānu notika galvenokārt smagās rūpniecības nozarēs, bet tomēr arī dažās vieglās rūpniecības nozarēs.⁴⁸ PSRS saglabājās smagās rūpniecības prioritāte. Baltijā lielāko daļu produkcijas deva tautas patēriņa preču ražošana. Kvalitāte Latvijas precēm bija augstāka nekā pārējā PSRS.⁴⁹

Latviešiem sociālistiskā ekonomika bija pilnīgi jauna ražošanas sistēma. Par rūpnīcu direktoriem tika ielikti no vecajām PSRS republikām atsūtītie speciālisti. Pastāvēja stingra kontrole - gan partijas komitejas kontrole, gan kvalitātes kontrole.⁵⁰

1953. gadā Staļina nāve ietekmēja tālākos procesus. Partija saprata, ka vairs nevar turpināt šādu industrializācijas politiku, kas balstīta uz represijām, kas nekādā ziņā neizlaboja sociāli-ekonomisko stāvokli. Arī Gulaga sistēma prasīja vairāk ieguldījumu nekā ieguvumu. Neatkāpjoties no Staļina pamatdogmām, partijas vadība ieviesa dažas izmaiņas ekonomiskajā plānā. Tika sakārtota algu un pensiju sistēma, iesākts milzīgs un masveida dzīvokļu celtniecības projekts, līdz ar to arī palielinot celtniecības materiālu industriju un mēbeļu industriju. Tāpat attīstīja sabiedrisko transportu un komunālo infrastruktūru. Šīm izmaiņām bija pozitīvs iznākums, kaut Eiropas līmenī tas neko daudz nedevis.⁵¹

Jauna attīstība sākās kopīgās vadības un pēc tam Hruščova laikā, kad jau 1955. gadā tika pieņemti lēmumi par republiku tiesību palielināšanos gan kapitālajā celtniecībā, gan budžeta jautājumos un citur. Kā arī par mehanizācijas un automatizācijas palielināšanos.⁵² PSRS valdība atdeva republikām uzņēmumus pašpārvaldei, un tās izveidoja Tautas saimniecības padomi.⁵³ Blakus Latvijas politiski administratīvajam nosaukumam tika ieviests vēl viens – Latvijas ekonomiskais administratīvais apgabals, kura ietvaros izveidota arī Tautas saimniecības padome.⁵⁴ Tās izveidošana deva pozitīvus rezultātus. Plānu neizpildījušo uzņēmumu skaits samazinājās 10 reizes. Bet samazinājās arī sakari ar citām republikām. Komplektējošās detaļas bieži bija jāražo uz vietas, jo nebija iespējams tās iegādāties.⁵⁵

20. gadsimta 50. gados Latvijā ekonomists Pauls Dzērve un viņa domubiedri aicināja attīstīt tās rūpniecības nozares, kas balstās uz vietējām izejvielām, darbaspēku un ir

⁴⁸ Bērziņa, I., Bērziņš, J., Bleiere, D. u.c. *Latvijas PSR vēsture*. Rīga: Zinātne, 1986. 233. lpp.

⁴⁹ Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis I. u.c. *Latvijas vēsture 20. gadsimts*. Rīga: Jumava, 2005. 328. lpp.

⁵⁰ Turpat 329. lpp.

⁵¹ Bleiere, D. *Eiropa ārpus Eiropas... Dzīve Latvijas PSR*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012. 115., 116. lpp.

⁵² Zvaigzne, M. *Latvijas sovietizācija: padomju arodbiedrību vēstures piemērs (1940 – 1960)*. 63. lpp.

⁵³ Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I. u.c. *Latvijas vēsture 20. gadsimts*. Rīga: Jumava, 2005. 330. lpp.

⁵⁴ Zvaigzne, M. *Latvijas sovietizācija: padomju arodbiedrību vēstures piemērs (1940 – 1960)*. 63. lpp.

⁵⁵ Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I. u.c. *Latvijas vēsture 20. gadsimts*. Rīga: Jumava, 2005. 330. lpp.

nepieciešams republikas vajadzību apmierināšanai.⁵⁶ Pauls Dzērve vadīja LPSR tautsaimniecības perspektīvu izpētes programmu, kura paredzēja tautsaimniecību orientēt uz vietējām vajadzībām, palielināt patēriņa preču ražošanas īpatsvaru salīdzinājumā ar smago rūpniecību, atbalstīt zinātnes ietilpīgo nozaru attīstību, piemēram, radiotehniku. Programma paredzēja, ka ir jāattīsta nozares, kurām Latvijā ir pietiekams un kvalificēts darbaspēks, kā arī izejvielu bāze.⁵⁷ Šo ideju īstenošanu pārtrauca nacionālkomunistu sagrāve Latvijā 1959. gadā.⁵⁸

Arī Siguldas lokālajā periodikā ir atsauces uz procesiem visā LPSR, piemēram, raksts avīzē „Padomju Sigulda”: „Mūsu republikas radiotehnikas rūpniecība ik dienas izlaiž 1,5 – 2 tūkstošus radiouztvērēju un radiolu, tie iemantojuši lielu uzticību arī ārzemēs. Šogad [1959. gadā – I.K.] radiotehniskā rūpniecība Latvijas padomju republikā devusi ap pusmiljonu radiouztvērēju un radiolu”.⁵⁹ Septiņgades beigās (1965. g.) 23 % no PSRS radio uztvērējiem deva LPSR.⁶⁰ Septiņgades beigās, 1965. gadā, Tautas saimniecības padomes likvidēja pavisam.⁶¹

Ekonomikas sovetizācija ietekmēja dažādas jomas. Tajā skaitā, ar industrializāciju radot kaitējumu apkārtējai videi. Sociālistiskās industrializācijas pirmajā posmā netika darīts gandrīz nekas, lai mazinātu tās negatīvās ekoloģiskās sekas.⁶²

20. gs. 50. gadu beigās vairāk uzmanības sāka pievērst vides aizsardzības problēmām. Sāka domāt par to, ka jāpārtrauc stihisko rūpniecības koncentrāciju Rīgā un dažās citās lielajās pilsētās.⁶³

1961. g. PSKP 20. kongress pieņēma 3. komunistiskās partijas programmu, kuras uzdevumi bija – radīt komunisma materiāltehnisko bāzi un, spēcīgi attīstot ekonomiku, nemitīgi paaugstināt padomju tautas labklājības līmeni.

Padomju ekonomikas uzdevums – komunisma materiāltehniskās bāzes radīšana – tika saistīts ar uzdevumu – paaugstināt darba ražīgumu, kompleksveidīgi mehanizēt un pilnīgāk automatizēt ražošanas procesu, tautsaimniecībā plaši ieviest ķīmiju, attīstīt jaunas ekonomiski efektīvas ražošanas nozares, izmantot jaunus enerģijas, materiālos, dabas un darbaspēka

⁵⁶ Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I. u.c. *Pasaules vēsture vidusskolai, 3 daļa*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003. 270. lpp.

⁵⁷ Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I. u.c. *Latvijas vēsture 20. gadsimts*. Rīga: Jumava, 2005. 330. lpp.

⁵⁸ Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I. u.c. *Pasaules vēsture vidusskolai, 3 daļa*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003. 270. lpp.

⁵⁹ Pusmiljons radiouztvērēju. *Padomju Sigulda*. Nr. 3, 1959, 8. janvāris. SM 1391

⁶⁰ Bērziņa, I., Bērziņš, J., Bleiere, D. u.c. *Latvijas PSR vēsture*. Rīga: Zinātne, 1986. 316. lpp.

⁶¹ Prikulis, J. Latvijas rūpniecība 40. – 60. pēckara gados. 103. lpp.

⁶² Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I. u.c. *Pasaules vēsture vidusskolai, 3 daļa*. D. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003. 273. lpp.

⁶³ D. Bleiere, I. Butulis, I. Feldmanis u.c. *Latvijas vēsture 20. gadsimts*. Rīga: Jumava, 2005. 330. lpp.

resursus. Vajadzēja zinātni savienot ar ražošanu un darbaļaužu tehniskās kultūras paaugstināšanu.⁶⁴

1963. gadā radās tendence - dibināt ražošanas apvienības – piemēram, apvienojās „Rīgas apģērbs” ar vairākām pakļautajām šūšanas fabrikām. Vēlāk apvienojās vairākas šūšanas rūpnīcas – „21. jūlijs”, „Daugavas apģērbs”, „Rīgas apģērbs”, „Latvija”, „Spartaks” un septiņi cehi, radās šūšanas apvienība „Latvija”. Apvienojoties rūpnīcām „Sarkanais kvadrāts”, „Meteors” un „Varonis”, tika izveidota gumijas izstrādājumu ražošanas apvienība „Sarkanais kvadrāts”. Radās arī mēbeļu ražošanas apvienība „Rīga”. Keramikas ražotāji koncentrējās „Latvijas keramikā”, būvmateriālu ražošana apvienojās apvienībā „Sarkandaugava”, ādu apstrāde – „Kosmos”, papīra un kartona apstrāde – „Latvijas papīrs”.

Daudz intensīvāk nekā līdz 1963. gadam visā republikā turpinājās rūpnieciskās ražošanas izvietojuma racionalizēšana. Jauni uzņēmumi izauga ne tikai republikāniskās pakļautības pilsētās. Tā kā rajonos bija brīva darbaspēka resursi, vairāki Rīgas uzņēmumi izveidoja savas filiāles un cehus vidēji lielās un mazās pilsētās, kā arī ciematos. 1963. gadā A. Popova Rīgas radiatorrūpnīca Kandavā, bet VEF – Alūksnē, vēlāk arī Maltā, Skrundā un Stučkā (Aizkrauklē) izveidoja atsevišķu detaļu ražošanas filiāles. Kuldīgā un Rūjienā darbu sāka trikotāžas fabrikas „Māra” filiāles. Strauji palielinājās Valmieras, Rēzeknes, Līvānu, Kandavas un citu pilsētu īpatsvars republikas rūpnieciskajā ražošanā. Tādējādi radās iespēja ražošanu attīstīt, vairs tik strauji nepaplašinot Rīgas uzņēmumus. Rūpniecības attīstība veicināja jaunu pilsētu – Olaines, Stučkas, - kā arī pilsētciemata Sedas izveidošanos.

Jau 1963. gadā Latvijas PSR sasniedza 1965. gadam rūpnieciskās ražošanas paredzēto līmeni. 1959. – 1965. gadam rūpniecības apjomi LPSR divkāršojās, iecerēto 1,6 reizu vietā, un darba ražīgums palielinājās par 47%. Šajā septiņgadē tika uzcelti 63 rūpniecības uzņēmumi.⁶⁵ Uz šiem skaitļiem jāraugās ļoti kritiski, jo padomju laikā bija tendence pārspīlēt sasniegumus. Šādus aprēķinus mūsdienās ir ļoti pārbaudīt. Taču, ņemot vērā ievērojamo uzņēmumu celtniecību un darba spēka iesaistīšanu, iespējams, ka ar ekstensīviem līdzekļiem ir bijis iespējams ātri panākt „izrāvienu”, kas gan nenozīmēja kvalitāti.⁶⁶

Rīgas vagonu būvētāji pirmie PSRS 1964. gadā aizsāka ražot piepilsētas dīzeļvilcienus.

1964. gadā darbu aizsāk Daugavpils ķīmiskās šķiedras rūpnīca, 1963. gadā Valmieras stikla šķiedras rūpnīca, 1963. gadā - Olaines ķīmiskā reaktīvu rūpnīca, 1965. gadā - plastmasu pārstrādes rūpnīca.⁶⁷

⁶⁴ I. Bērziņa, J. Bērziņš, D. Bleiere u.c. *Latvijas PSR vēsture*. Rīga: Zinātne, 1986. 314. lpp.

⁶⁵ I. Bērziņa, J. Bērziņš, D. Bleiere u.c. *Latvijas PSR vēsture*. Rīga: Zinātne, 1986. 318. lpp.

⁶⁶ Misiunas, R., J., Taagepera, R. *The Baltic states – years of dependence (1940 – 1980)*. P. 178

⁶⁷ I. Bērziņa, J. Bērziņš, D. Bleiere u.c. *Latvijas PSR vēsture*. Rīga: Zinātne, 1986. 316. lpp.

1959. gadā sāka darbu Latvijā pirmā dzelzsbetona konstrukciju rūpnīca Vangažos.⁶⁸

1962. gadā aizsāka recentralizāciju PSRS, izveidoja pārrepubliku tautas saimniecības padomes, Latviju iekļaujot ar citām ziemeļrietumu republikām, taču daudz uzņēmumu vēl palika republikas pakļautībā. 1965. gadā, lai arī iepriekšējām reformām bija pozitīva ietekme Baltijas republikās, visu tautas saimniecības padomju darbība tika pārtraukta, lielu daļu nozīmīgāko uzņēmumu atkal pakļaujot vai nu tiešai Maskavas kontrolei, vai arī Savienības – republiku komitejas kontrolei.⁶⁹

Bija izveidota vērā ņemama industrija, daži produkcijas vai pakalpojumu veidi (piemēram, jūras pārvadājumi) bija konkurētspējīgi pasaules tirgū. Latvijas industrija jau kopš 40. gadu otrās puses bija cieši iesaistīta PSRS tautsaimnieciskajā kompleksā, un Latvijā bija konstatējamās tās pašas problēmas kā PSRS - zems darba ražīgums, zemi pamatfondu atjaunināšanas tempi un vilcināšanās apgūt jaunus produkcijas veidus un tehnoloģijas. Industrializācijas dēļ bija pastiprinājušās vai radušās jaunas reģionālās attīstības disproporcijas, sociālās (dzīvokļu jautājums, servisa un komunālās saimniecības neatbilstība iedzīvotāju vajadzībām) un etniskās problēmas.⁷⁰ Padomju sistēma pretojās jebkādiem kardināliem uzlabojumiem. Ražošanas procesu tehniskajos risinājumos vispirms domāja par to, lai uzņēmums darbotos lēti un vienkārši. Iekārtas, kas mazinātu kaitējumu videi, sadārdzinātu ražošanas procesu, un to uzstādīšanai būtu vajadzīgs laiks. Tas šķita nelietderīgi. Arī pilsētu infrastruktūras uzlabošanai atvēlēja ļoti maz līdzekļu, tā atpalika no pilsētu attīstības tempiem. Rezultātā pazeminājās dzeramā ūdens kvalitāte, daudzās pilsētās vispār nebija notekūdeņu attīrīšanas ierīču vai tās darbojās nekvalitatīvi.⁷¹

Lai arī tika veiktas daudzas reformas ekonomikā, jau sešdesmito gadu otrajā pusē ekonomikas attīstība palēninājās, tā nespēja izturēt bruņošanās sacensību ar ASV un uzturēt pienācīgu dzīves līmeni. Dekādes beigās no galīgas lejupslīdes izglāba naftas atradņu atklāšana un naftas eksports, kas arī uzturēja PSRS stagnācijas periodā.⁷²

1960. gadu beigās iestājās neliela dīkstāve industrializācijā, tā tas bija arī visā Padomju Savienībā, neskatoties uz jaunatklātajām naftas ieguves vietām.⁷³ Vēl joprojām rūpniecība krietni atpalika no Rietumiem, pat no citām sociālistiskajām valstīm. Industrija gan bija vidēji attīstītāka nekā citās Savienības republikās, taču novērojams pilnīgs vides aizsardzības un ekonomikas sabalansētības trūkums.⁷⁴

⁶⁸ I. Bērziņa, J. Bērziņš, D. Bleiere u.c. *Latvijas PSR vēsture*. Rīga: Zinātne, 1986. 317. lpp.

⁶⁹ Misiunas, R., J., Taagepera, R. *The Baltic states – years of dependence (1940 – 1980)*. P. 180

⁷⁰ Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I. u.c. *Latvijas vēsture 20. gadsimts*. Rīga: Jumava, 2005. 334. lpp.

⁷¹ Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I. u.c. *Pasaules vēsture vidusskolai, 3 daļa*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003. 273. lpp.

⁷² Bleiere, D. *Eiropa ārpus Eiropas... Dzīve Latvijas PSR*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012. 117. lpp.

⁷³ Bleiere, D. *Eiropa ārpus Eiropas... Dzīve Latvijas PSR*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012. 117. lpp.

⁷⁴ Misiunas, R., J., Taagepera, R. *The Baltic states – years of dependence (1940 – 1980)*. P. 182

Laika posmā no 1945. līdz 1970. gadam tika atjaunota 2. pasaules karā sagraudā infrastruktūra, atjaunotas vecās rūpnīcas un būvētas jaunas, uzmanība pievērsta smagās rūpniecības attīstībai. Ekonomikā ieviests jauns modelis. Attīstība pēc kara bija vērojama, bet tā vairāk attiecās uz daudzu uzņēmumu celtniecību, jaunu iedzīvotāju ieplūšanu, nevis līdzšinējo iedzīvotāju dzīves līmeņa uzlabošanu. Līdz 1970. gadiem arī netika pilnībā atrisināts dzīvojamo platību jautājums, kā visā PSRS, arī Latvijas teritorijā bija izplatīti komunālie dzīvokļi vai pat barakas, cilvēku saspiestība, kas radīja sociālo spiedi, attīstījās arī nacionālie konflikti vērienīgās cittautesu ieplūšanas rezultātā. Problēmu sagādāja padomju industrializācijas neefektīvais mērķis padarīt Latviju par smagās rūpniecības republiku, kaut tā ļoti labi darbojās vieglajā un pārtikas rūpniecībā, nemaz nerunājot par lauksaimniecību, arī liela daļa iegūtās produkcijas tika nodota noietam nevis vietējā tirgū, bet gan aizsūtīta militārām vajadzībām vai arī citām republikām. Taču Latvija un abas pārējās Baltijas valstis palika kā reprezentācija Rietumiem par Savienības stāvokli, vidēji labklājības līmenis bija augstāks nekā citās PSRS republikās.

2. RAŽOTNES UN CELTniecības IESTĀDES SIGULDĀ

1926. gadā Sigulda ieguva miesta tiesības. Pilsētas statusu Sigulda ieguva 1928. gadā⁷⁵, pirmajā neatkarīgas valsts posmā Sigulda turpināja attīstīties kā atpūtas centrs, izslavēta kā Vidzemes Šveice (jau no Krievijas impērijas laikiem). 1962. gada 11. novembrī ar LKP CK biroja lēmumu Siguldas rajonu likvidēja, lielāko daļu no tā (arī Siguldas pilsētu) pievienojot Rīgas rajonam.⁷⁶ Pēc 1935. gada ziemas tautas skaitīšanas Siguldā dzīvoja 1618 iedzīvotāju (97% latviešu).⁷⁷

Siguldā nebija lielu ražošanas uzņēmumu un rūpnīcu. Pirmajos padomju gados pēc 2. pasaules kara Siguldā ražošana joprojām bija attīstīta niecīgos apmēros, netika uzceltas nekādas rūpnīcas vai lielākas ražotnes. 1945. gadā komunālā saimniecība uzsāka pilsētas namu, ielu un tiltu remontu, drupu novākšanu un viesnīcas atjaunošanu.⁷⁸ 1946. gadā Siguldas pilsētas izpildu komiteja izskatīja un atbalstīja arhitekta Pāvila Švābes izstrādāto Siguldas pilsētas izbūves projektu nākamajiem 15-20 gadiem, kas arī neparedzēja rūpniecisko apbūvi.⁷⁹

Jau uzreiz pēc kara parādījās kaut kāda „kustība” uz pilsētas modernizāciju. Kārlis Rudzītis (siguldietis) 1945. gadā saņēmis atestātu no Kārļa Ozoliņa Komerccinību Kursiem (komerccinības, komercaritmētikā, grāmatvedībā un kantora praksē) par labi pabeigtiem kursiem. Diemžēl par viņa tālāku darbību nekas vēl nav zināms.⁸⁰ Ļoti iespējams, ka viņu un citus sūtīja izpildu komiteja uz šāda un cita veida kursiem.

Pilsētā bija tikai viens ražošanas artelis, bet arī tas savu darbu veica visai neapmierinoši. Artelis savu ražošanas plānu līdz 1946. gadam izpildīja tikai par 40%. „Artelī ir apvienots 21 amatnieks, no kuriem tikai 5 strādā kopējā darbnīcas telpā. Pārējie, strādājot savās privātajās mājās, slēpjas tikai zem arteļa izkārtnes, bet faktiski nekādus darbus artelim neveic.”⁸¹ Arteļi bija darbnīcas, piemēram, šūšanas artelis – šūšanas darbnīca, kurpnieka darbnīca – kurpnieku artelis.

1946. gadā Turaidas nodokļu inspektoram paziņots, ka no arteļa „Sigulda un tās apkārtnē” izstājušies 3 Turaidas iedzīvotāji.⁸² Iespējams, ka tas ir bijis tas pats artelis, kas minēts avīzes rakstā. Šie arteļi, katrā ziņā, pēc visām ziņām, nav bijuši ne efektīvi, ne izdevīgi to darbiniekiem.

⁷⁵ Atb. red. Iltneris, A, Placēns, U. *Enciklopēdija: Latvijas pilsētas*. Rīga: apgāds „Preses nams”, 1999. 451., 454. lpp.

⁷⁶ LVA PA-101. f., 17. apr., 23. l. 4. lp.

⁷⁷

⁷⁸ L. Beitiņa, J. Dukaļska, E. Jemeljānovs u.c. *Siguldas novada gadsimtu grāmata*. Rīga: Jumava, 2007. 118. – 126. lpp.

⁷⁹ Intervija ar Helēnu Timošenko (20.09.2010.)

⁸⁰ SM 12105

⁸¹ Dzīve Siguldā *Darba Balss* 1946., 5. novembris. SM 13503

⁸² SM 5011

Tāpat tika veidoti veikali, piemēram, 1948. gadā Rīgas apriņķa DDP (darbaļaužu deputātu padome) devusi atļauju Siguldai piensaimnieku kooperatīvam atvērt tirdzniecības veikalu ar piena produktu pārdošanu.⁸³

Līdz pat padomju otrajai okupācijai Siguldai nebija ticis izvēlēts rūpnieciskas pilsētas attīstības virziens. Sakarā ar PSRS vispārējo industrializācijas politiku, arī Siguldai nācās ar to saskarties, pirmajos pēckara gados nebija nekādas aktīvas darbības šajā jomā, norisēja kara postījumu atjaunošana, nedaudz vēlāk aizsākās plašāka rūpniecības un celtniecības attīstība, kas bija ceļš uz it kā modernizāciju.

Siguldas rajona fondā LVA vēsturiskajā izziņā minēts, ka 1950. gadā LK(b)P Siguldas rajona organizācijas apvienoja 24 pirmorganizācijas, 1962. gadā – 67 pirmorganizācijas, no kurām lielākā daļa atradās Siguldas pilsētā.⁸⁴

Līdz pat mana pētāmā laika sākumam nekas nozīmīgs nebija novērojams ražošanas un celtniecības attīstībā. 1953. gada Siguldas rajona izpildkomitejas darba pārbaudes dokumentos minētas tikai bija problēmas saistībā ar lauksaimniecību, piemēram, par cik centneriem vajadzētu palielināt novākumu rudzu laukam.⁸⁵ Vienīgi atsevišķi tika piezīmēts, ka rajona rūpkombināts ķieģeļu pasūtījumu izpildījis par 41,1% (pēc izziņām tikai 37,3%), ka rūpkombināts ļoti vāji cīnoties par ražoto zābaku kvalitāti.⁸⁶ Šajā pašā dokumentā tika norādīts, ka no ražošanas objektiem (netika norādīts, kādiem) ceļoties melni dūmi. Iespējams, ka tās bija rūpes par vidi un piesārņojumu, taču nekādu tālāku komentāru dokumentā nav.⁸⁷

Piecdesmito gadu beigās un sešdesmito gadu sākumā Siguldā notika izmaiņas celtniecības, pilsētas labiekārtošanas un rūpniecības jomā. Izveidojās Starpkolhozu Celtniecības Organizācija (SCO), Latvijas lauku tehnikas Rīgas rajona nodaļa (LLT), dzelzsbetona konstrukciju rūpnīca „Sigulda”, Pārvietojamā Mehanizētā Kolonna (PMK), Rīgas rajona gaļas un konservu kombināta Siguldai putnu cehs un maizes kombināts, limonādes cehs, ražošanas apvienības „Daiļrade” Siguldai suvenīru cehs. Tika uzcelti kultūras nami, skolas, rūpnīcas, kantori un citas ēkas. Daudz celtni Siguldā rekonstruēja. No jauna uzcēla karā uzspridzināto tiltu un arī uzspridzināto dzelzceļa staciju.⁸⁸

Limonādes cehs

Tikai 50. gadu sākumā sāka rasties atsevišķi uzņēmumi, kuri nebija pakļauti Siguldai rajona Rūpkombinātam, kas bija vēl viena kontrolējošā iestāde. Līdz 1953. gadam limonādes cehs darbojās kā Siguldai rajona rūpkombināta minerālūdeņu cehs, ražoja dzērienus –

⁸³ SM 3876

⁸⁴ LVA PA-4149. f., 32. apr. – vēsturiskā izziņa

⁸⁵ 270. fonds, 2. apraksts, 3381. lieta, 29. – 31. lpp., LVA

⁸⁶ Turpat, 54. lpp.

⁸⁷ Turpat, 56. lpp.

⁸⁸ Intervija ar Janelīti Aivaru (20. 03. 2010.)

limonādi un minerālūdeni – iedzīvotāju vajadzībām, tūristiem un sanatorijām visā Latvijā. Tāpat kā vēlākos laikos, arī šajā laikā ceham radās dažādas problēmas. Piemēram, pilsētas izpildu komiteja tam atņēma piegulošo zemi, par ko rūpkombināts sūdzējās rajona DDP.⁸⁹

Siguldas rajona fonda lietās minēta arī tik ļoti visuresošā apgādes problēma minerālūdens cehā. Rūpkombināts rakstījis sūdzības rajonam un pat Vietējās un kurināmā rūpniecības ministrijai par to, ka, ja netiks sagādāti kronkorķi, drīzumā nāksies aizvērt cehu. Šis cehs ar ražojumiem apgādājis Siguldas, Cēsu un Rīgas rajonu tirdzniecības tīklus un ienesot 50 tūkstošus rubļu ik mēnesi. Viņi esot griezušies arī pie alus tresta, Latvsnabsbita un Vietējās rūpniecības Rīgas apgabala apgādes daļas (kurai pakļauts rūpkombināts), kuras visas atraidījušas viņu pieprasījumu pēc vismaz 100 tūkstošiem kronkorķu.⁹⁰ Pēc šī piemēra var spriest, cik ļoti grūti pat tālaika vadošajiem darbiniekiem bija orientēties padomju birokrātijā un sazarotajās struktūrās, kuras neviena neparko tā līdz galam neatbildēja.

1953. gada Siguldas rajona izpildu komitejas pārbaudes dokumentos līdz ar sūdzībām par rajona rūpkombināta darbību, izteikts aizrādījums Limonādes ceham par īpaši zemu produkcijas kvalitāti.⁹¹ Iespējams, ka šo un citu problēmu dēļ 1953. gadā Siguldā izveidoja atsevišķu limonādes cehu, kas bija pakļauts Latvijas PSR Patērētāju Biedrību savienības Siguldas daļai (Siguldas patērētāju biedrībai). Limonādes cehs ražoja limonādes, kuru sastāvā bija daudz augļu no dienvidu zemēm, un konfektes „Gotiņa”.⁹² Ļaužu atmiņās tā saglabājusies kā ļoti laba limonāde, izteikti garšīga. Tas bija pateicoties labajām artēziskajām akām, labajam ūdenim. Arī konfektes „Gotiņa” bija ļoti garšīgas. Bijusī pilsētas izpildu komitejas priekšsēdētāja Ausma Skripa patiešām ir bijusi pārsteigta par to, ka aizvēra limonādes cehu, bet tas esot bijis saistībā ar sanitārās kārtības pilnīgu neievērošanu.⁹³ Siguldas limonādes cehs arī skābēja kāpostus un marinēja gurķus. H. Timošenko atzīmēja, ka Siguldas limonādes cehs esot ražojis ļoti gardu produkciju.⁹⁴

Komunālo uzņēmumu cehs

Nozīmīga loma padomju laikos bija Komunālo uzņēmumu kombinātam (KUK). To izveidoja 1946. gadā ar nosaukumu – Siguldas rajona komunālo uzņēmumu un labierīcību (tiltu, ceļu, parku, skvēru) trests. Vēlāk pēc Siguldas rajona likvidēšanas tas nonāca Rīgas rajona pakļautībā (un arī pārņēma savas funkcijas visā Rīgas rajonā). KUK pildīja uzdevumus Siguldā, un ne tikai Siguldā, KUK darbojās visā Rīgas rajonā un veica darbus gan Saulkrastos, gan Baldonē, gan Olainē, gan Vangažos. Siguldā KUK pamatā nodarbojās ar

⁸⁹ LVA PA-4149. f., 7. apr., 24. l., 1.lp.

⁹⁰ LVA PA-4149. f., 7. apr., 24. l., 20. lp.

⁹¹ LVA 270. f., 2. apr., 3381. l., 54. lp.

⁹² Intervija ar Janelšīti Aivaru (20.03.2010.)

⁹³ Intervija ar Skripu Ausmu (11.01.2011.)

⁹⁴ Intervija ar Timošenko Helēnu (20.09.2010.)

ceļu asfaltēšanu, kanalizācijas un ūdensvadu sistēmu veidošanu, tiltu veidošanu un būvēja arī namus. Kopumā KUK pārvaldīja 12 nozares. Kombināts pastāvēja līdz pat Latvijas neatkarības atgūšanai 1991. gadā. KUK ieguva akmeņus ceļu izbūvēšanai dolomīta raktuvēs, līdz ar to Sigulda pati sevi varēja apgādāt ar izejvielām ceļu un ietvju izbūvei, nepiesaistot tās no tālām rūpnīcām. KUK kantoris atradās Ausekļa ielā.⁹⁵

Starpkolhozu celtniecības organizācija

Pēc Siguldas zonālā Valsts arhīva datiem 1957. gadā dibināja SCO, sākotnēji tas atradās Mālpilī. Kad likvidēja Siguldas Remontu Tehnisko Staciju (RTS), SCO pārcēlās uz Siguldas „Kaķīšiem”, 2 km no Siguldas centra. Pēc RTS likvidācijas SCO pārņēma visus RTS agrākos darbiniekus. Līdz 1959. gadam tas izpildīja tikai celtniecības darbus, vēlāk veica arī mehanizācijas darbus kolhozos.⁹⁶ Vēl 1960. gada SCO partijas pirmorganizācijas protokolos norādīts, ka apvienošanās ar lauku apgādes organizācijām (RTS) sagādājot daudz problēmu, ka neesot savstarpējas sadarbības, tāpat arī partijas pirmorganizācijā nav RTS pārstāvju. Partijas pirmorganizācija nobalsojuši par to, ka SCO darbs esot bijis neapmierinošs.⁹⁷ SCO galvenais uzdevums bija ekonomiskāk izmantot kolhozu nedalāmos fondus un samazināt celtniecības izmaksas. 1963. gadā to nosauca par Siguldas Starpkolhozu Celtniecības organizāciju.⁹⁸ 1959. gadā oktobrī uz pajām SCO veidoja 9 kolhozi.⁹⁹ 1962. gadā galvenais inženieris ziņoja, ka gada plāns finansiāli esot bijis 500'000 rubļu, taču reāli esot 230'000. Līgumi noslēgti tikai par 120'000.¹⁰⁰ 1963. gadā uz pajām SCO veidoja 24 kolhozi, sovhozi un citas organizācijas. Pamatā tika veikti celtniecības montāžas darbi liellopu fermās.¹⁰¹ 1970. gadā organizācijā kopā strādāja 566 darbinieki (no tiem 64 sievietes).¹⁰² 1969. gadā SCO uzņēmās sociālistiskās saistības – gada laikā montāžas darbiem izpildīt plānu par 2 miljoniem rubļu (ieteikts to pārsniegt par 50'000 rubļu), uz vienu strādājošo būvniecībā izstrādi veikt 5430 – 6200 rubļu apmērā, rūpnieciskajā ražošanā – 6651 rubļu. Samazināt pašizmaksu par 2% (palīgražošanā – 0,5%).¹⁰³

SCO bija ne tikai celtniecības uzņēmums, tam arī piegūlās vairāki palīgražošanas cehi un zāģētavas. 1965. gadā pie SCO piederošajiem uzņēmumiem pievienojās vēl dzelzsbetona cehs Silciemā, baltkaļķu un minerālbarības cehs, autotransporta un traktoru brigāde.¹⁰⁴ 1960.

⁹⁵ Intervija ar Janelīti Aivaru (20.03.2010.)

⁹⁶ SZVA 344. f., 1. apr., 71. l., 14. lp.

⁹⁷ LVA PA-8475, 1. apr., 1. l., 7., 13. lp.

⁹⁸ SZVA 344. f., 1. apr., 71. l., 14. lp.

⁹⁹ Lielāku vērtību kapitālai celtniecībai kolhozos un padomju saimniecībās. *Padomju Sigulda*. Nr. 119, 1959, 6. oktobris. SM 1391

¹⁰⁰ LVA PA-8475. f., 1. apr., 2. l., 4. lp.

¹⁰¹ SZVA 271. f., 1. apr., 33. l. 2. lp.

¹⁰³ SM plg 1606, 1. lpp.

¹⁰⁴ SZVA 344. f., 1. apr., 71. l., 14. lp.

gadā SCO piederēja galdniecības un mehāniskās darbnīcas, gateris Siguldā, kaļķu ceplis Allažos.¹⁰⁵ 1966. gada SCO pirmorganizāciju protokolos minēta gatavošanās dzelzsbetona konstrukciju rūpnīcas celtniecībai, kas no sākuma bija domāta kā SCO daļa (kā citi cehi), taču 1968. gadā tā atdalījās.¹⁰⁶ Materiālu sagādes problēmas iezīmējās arī SCO darbībā. Protokolos bieži tika minēti gadījumi, kad nevar pabeigt objektu materiālu trūkuma dēļ, piemēram, vienu būvobjektu Sidgundā nevarēja nodot ekspluatācijā, jo neesot piegādāti vajadzīgie materiāli, līdz ar to pašlaik tas ticis pārtraukts, to nodošot vēlāk. Tāpat arī nav viena ceha mantijas izbūve, cehs sākot iet bojā, tāpat arī siltuma cauruļu un elektrības ievilkšana nav pabeigta materiālu trūkuma dēļ.¹⁰⁷ 1962. gadā norādīts, ka labi strādājušas palīgnozares – silikātu cehs plānu pildījis par 115%, kaļķu par 114%, tāpat arī traktoru brigādes, autotransporta daļa, galdnieku darbnīca. No darba algu fonda esot panākta ievērojama ekonomija.¹⁰⁸ Nav gan saprotams, vai ekonomija no algu fonda nozīmē algu samazināšanu vai efektīvāka darba rezultātā štatu vietu samazināšanu.

1959. gada oktobrī avīzē „Padomju Sigulda” par SCO teikti nosodoši vārdi: „Organizācijā ir zema disciplīna, nav pastāvīgu kadru, nav ražošanas bāzes, ir augsta darba pašizmaksa, darbos nereti sastopams brāķis, nekārtības kolektīvā, kas novedušas līdz iztrūkumiem.” Tālāk rakstā tika minēts, ka visi kolhozi nav samaksājuši pajas, līdz ar to SCO ir finansiālas grūtības.¹⁰⁹ Vēl joprojām organizācija nebija sakārtojusi materiāli tehnisko un kadru bāzi. Arī SCO būvmateriālu piegādātāji piegādāja neapmierinošu produkciju - rūpnīcas „Spartaks”, Cēsu un Krustpils sarkanie ķieģeļi bija sala neizturīgi, no tiem krita apmetums, un ķieģeļi sabruka. Daļa krāsns podiņu, dažādu kalumu un lējumu, kas nāca no noliktavām, bija lietošanai nederīgi. Arī rajona rūpkombināta ražotie ķieģeļi un silikāta bloki neatbilda prasībām.¹¹⁰ 1959. gadā rūpnīcas darbiniekiem ceļamo māju būvniecības plāns bija izpildīts tikai par 63, 6%. Kavējās arī dažu rūpniecisko korpusu nodošana ekspluatācijā, un naudas darba algu fondā bija palicis ļoti maz.¹¹¹

Rīgas rajona gaļas un konservu kombināta Siguldas putnu cehs

¹⁰⁵ SZVA 344. f., 1. apr., 71. l., 14. lp.

¹⁰⁶ LVA PA-8475, 1. apr., 7. l., 3. lp.

¹⁰⁷ LVA PA-8475. f., 1. apr., 1. l. 5. lp.

¹⁰⁸ LVA PA-8475. f., 1. apr., 2. l., 19. lp.

¹⁰⁹ Lielāku vērtību kapitālai celtniecībai kolhozos un padomju saimniecībās. *Padomju Sigulda*. Nr. 119, 1959, 6. oktobris. SM 1391

¹¹⁰ Par kapitālās celtniecības stāvokli rajonā un septiņgades uzdevumiem. *Padomju Sigulda*. Nr. 50, 1959, 25. aprīlis. SM 1391

¹¹¹ Kļaviņš, P. Trūkumi celtniecībā nekavējoties jānovērš. *Padomju Sigulda*. Nr. 138, 1959, 19. novembris. SM 1391

Rīgas rajona gaļas un konservu kombināta Siguldas putnu cehs¹¹² atradās pie Mālpils šosejas aiz tirdzniecības centriem „Raibais suns” un „Gāles nams”.¹¹³ Tas tika pakļauts kombinātam, kas atradās Rīgas pilsētas Oktobra rajonā. Tam bija liels ražošanas apjoms un strādnieku skaits. Produkciju piegādāja arī Ļeņingradai. Gaļu pamatā piegādāja no padomju saimniecības „Lorupe”.¹¹⁴ Siguldas putnu ceha pamatā bija Siguldas lopkautuve, kā liecina raksts avīzē „Padomju Sigulda” – „Siguldas lopkautuve pārveidota par Siguldas gaļas pārstrādes uzņēmumu, kā uzdevums ir pirmā gada laikā 2 reizes palielināt gaļas izlaidi, salīdzinot ar 1958. gadu”.¹¹⁵ Siguldas putnu ceha pamatā bija kautuve, kur dienā apstrādāja 250 bekoncūku un 50 liellopu. Izbūvēja arī cehu, kurā diennaktī varēja izgatavot 3 tonnas dažādu desu, kas nodrošināja rajona pilsētu un lauku pieprasījumus. Turklāt uzcēla saldētavu un citas palīgēkas. Bija radušās ieceres par gaļas kioska izveidošanu, ko vēlāk izveidoja un tautā sauca par „Skārni”. Putnu cehā strādāja vairāk nekā 100 cilvēku, tāpēc pilsētā tiem tika būvēta dzīvokļu māja.¹¹⁶

Mašīnu un traktoru stacija

Mašīnu un traktoru apsaimniekošanu un remontu veica Mašīnu un traktoru stacija (MTS). Pēc tam, kad visi traktori un ierīces bija jāatdod kolhoziem, sovhoziem un tikai jāremontē tehnika, MTS nosauca par RTS (Remontu tehniskā stacija).¹¹⁷ 1959. gadā RTS saņēma jaunu tehniku, kas pārbaudīta Baltijas izmēģinājumu stacijā. No šī brīža tika prognozēts, ka RTS darbība, pateicoties jaunajām ierīcēm, uzlabosies.¹¹⁸ Tomēr bija arī sūdzības par RTS darbu, piemēram, ka stacijas vadošie darbinieki 1959. gadā vēl nebija iesaistījušies mēslojuma gatavošanas un vešanas darbā laukiem, ignorējot Latvijas PSR Ministru Padomes un Latvijas KP CK lēmumu „Par pasākumiem, lai pastiprinātu organisko mēslojuma gatavošanu un izvešanu uz tīrumiem republikas kolhozos un padomju saimniecībās”, kurā teikts, ka mēslojuma gatavošanā un izvešanā plaši izmantojama RTS un MMS tehnika.¹¹⁹

Par Siguldas ielu slikto stāvokli liecina tas, ka Siguldas rajona komitejai (ĻKP) un MTS direktoram no Siguldas pilsētas izpildu komitejas ir tikusi iesniegta sūdzība par to, ka traktori, braucot pa Siguldas bitumīnētām ielām, sabojājot to segumu ļoti ātrā laikā. Tāpēc lūgts, lai tie nebraucot tur. Tālākajos iesniegumos un aktos tiek pārrunāts par procesu, kā tiek uzmeklēti vainīgie traktoristi, noteikts viņu sods, kā arī par remontu cietušajām ielām.¹²⁰

¹¹² skatīt 1. pielikuma 7. att.

¹¹³ Intervija ar Janelšīti Aivaru (20.03.2010.)

¹¹⁴ Intervija ar Skripu Ausmu (11.01.2011.)

¹¹⁵ Gaļas ražošana palielinās. *Padomju Sigulda*. Nr. 17, 1959, 5. februāris. SM 1391

¹¹⁶ Slēze L. Gaļas pārstrādāšanas uzņēmums septiņgadē. *Padomju Sigulda*. Nr. 24, 1959, 21. februāris. SM 1391

¹¹⁷ Intervija ar Janelšīti Aivaru (20.03.2010.)

¹¹⁸ RTS saņem jaunu tehniku. *Padomju Sigulda*. Nr. 4, 1959, 10. janvāris. SM 1391

¹¹⁹ Jāizmanto arī RTS tehnika. *Padomju Sigulda*. Nr. 7, 1959, 15. janvāris. SM 1391

¹²⁰ LVA PA-4149. f., 7. apr., 30. l. 2. – 4. lp.

Mašīnu meliorācijas stacija

Izveidota tika Mašīnu meliorācijas stacija (MMS). Siguldas MMS apkalpoja apkārtējos kolhozus un padomju saimniecības, veica dažādus zemes sagatavošanas darbus.¹²¹ 1959. gadā MMS aktīvi gatavojās darba sezonai, pieņēma daudz jaunu darbinieku, rīkoja kursus gan mašīnistu palīgiem, gan drenu licējiem, un šie kursi notika ne tikai Siguldā un apkārtnē, bet arī Saldū un Jelgavā. Siguldas MMS darbaļaužu komitejā tika pārrunāti sociālistiskās uzvaras priekšnoteikumi, arī tas, ka darbus vajadzētu padarīt līdz Vispasaules darbaļaužu solidaritātes dienai – 1. Maijam.¹²², tas arī tika izpildīts. MMS darbojās diezgan aktīvi un gada plānu pabeidza ļoti ātri: „MMS stacijas Gribulāna brigāde par godu 1. Maijam apņēmas gada plānu izpildīt līdz svētkiem. Solījumu izpildīja jau 25. aprīlī. Brigādei pasniedza MMS ceļojošo sarkano karogu”.¹²³ Siguldas MMS darbinieki esot bijuši patiešām aktīvi, piemēram ir ziņas, ka no darba brīvajā laikā viņi pat savos dzīvokļos žāvējuši gaļu ēdnīcai.¹²⁴ Ziņa par to, ka strādnieki (mehāniķi, celtnieki) žāvējuši gaļu, padomju laika presē pasniegta slavinošā nozīmē, lai gan no mūsdienu viedokļa raugoties, tas ir pat neloģiski. Te parādās slēptā informācija par pārtikas preču deficītu, jo katram ir jādara savs darbs, nevis papildus jāžāvē gaļa.

Siguldas MMS par godu Vissavienības celtnieku dienai paši izveidoja celtnieku brigādi (no saviem darbiniekiem) un uzbūvēja savam uzņēmumam kopmītnes un ēdnīcu. Ēdnīcu varēja izmantot ne tikai MMS darbinieki.¹²⁵ 1959. gadā Siguldas MMS apkalpoja Siguldas un Cēsu rajonu. Stacijā strādāja vairāk nekā 200 mehanizatoru, bet sezonas laikā kopā ar dažādiem palīgstrādniekiem – racējiem, mežstrādniekiem, betonētājiem, drenu licējiem un citiem – MMS tika nodarbināti 650 – 700 cilvēku.¹²⁶

Latvijas lauksaimniecības tehnikas Rīgas rajona nodaļa

1964. gadā izveidoja Latvijas lauksaimniecības tehnikas (LLT) Rīgas rajona nodaļu, un tas pārņēma vairākas MMS un RTS funkcijas Siguldā.¹²⁷ Uzņēmuma struktūrā ietilpa sekretariāts un kadru daļa, grāmatvedība, mehāniskā darbnīca, autotransporta un mehāniskās darbnīcas, fermu mehanizācijas un apmaiņas punkts. Lauktechnikas funkcijas bija autotransporta remonts, traktoru un citas tehnikas remonts, liellopu fermu smagā mehanizācija.¹²⁸ LLT kantoris atradās tagadējā Siguldas 1. pamatskolā. Lauktechnikai bija arī sava standartizācijas laboratorija, kurā pētīja un noteica, cik atbilstoši traktori, mašīnas ir katrā

¹²¹ Intervija ar Timošenko Helēnu (20.09.2010.)

¹²² Indriksons J. Siguldas meliorācijas mašīnu stacija. *Padomju Sigulda*. Nr. 49, 1959, 23. aprīlis. SM 1391

¹²³ Gada plāns izpildīts. *Padomju Sigulda*. Nr. 52, 1959, 30. aprīlis. SM 1391

¹²⁴ Arī Siguldas MMS ražos gaļu. *Padomju Sigulda*. Nr. 52, 1959, 30. aprīlis. SM 1391

¹²⁵ Velte Vissavienības celtnieku dienā. *Padomju Sigulda*. Nr. 88, 1959, 25. jūlijs. SM 1391

¹²⁶ Siguldas MMS direktora deputāta A. Beikerta ziņojums. *Padomju Sigulda*. Nr. 65, 1959, 2. jūnijs. SM 1391

¹²⁷ Intervija ar Janelšīti Aivaru (20.03.2010.)

¹²⁸ SZVA 271. f., 1. apr., 2. lp.

no apkalpotajām saimniecībām.¹²⁹ 1963. gadā darbinieku uzskaitē ir 71 darbinieks šajā organizācijā.¹³⁰

3. tabula

**LLT apkalpoto saimniecību un tām piederošo lauksaimniecības palīgmašīnu,
tajās strādājošo darbinieku kopskaits 1964. gadā un 1970. gadā¹³¹**

	LLT 1964. gadā	LLT 1970. gadā
Apkalpotie kolhozi	40	24
Apkalpotie sovhozi	8	9
Apkalpotie uzņēmumi	6	26
Traktoru skaits saimniecībās	860	1397
Kombainu skaits saimniecībās	97	180
Kravas automašīnu skaits saimniecībās	544	851
Buldozeru un ekskavatoru skaits saimniecībās	25	25
Darbinieki	80	344 (no tiem 57 sievietes)

Tāpat LLT nodarbojās arī ar pilsētnieku mašīnu remontiem un citu uzņēmumu transporta apkalpošanu, jo īsti vairāk Siguldā tāda veida darbnīcu nebija. LLT Rīgas rajona nodaļas sabiedrisko organizāciju galveno pasākumu kalendārajā plānā 1968. gada 1. pusgadam iekļauti arī regulāri tautas kontroles reidi, pārbaudot transporta, tehnikas glabāšanas apstākļus un brāķus mehāniskajā darbnīcā.¹³²

Tabulā var redzēt LLT attīstību 6 gadu laikā. Lai gan apkalpojamo saimniecību skaits 1970. gadā nav daudz lielāks kā 1964. gadā, remontējamo un kopjamo palīgmašīnu skaits un īpaši darbinieku skaits ir ievērojami palielinājies. 1964. gadā starp lauktehnikas darbiniekiem nebija sievietes, bet 1970. gadā to skaits jau bija 57. Protams, lielais darbinieku pieaugums 1970. gadā ir saistīts ar jaunu funkciju ieviešanu LLT darbā.

Pārvietojamā mehanizētā kolonna

Viens no atpazīstamākajiem Siguldas padomju laiku uzņēmumiem bija PMK. To dibināja 1965. gadā kā Cēsu celtniecības tresta Siguldas iecirkni. Juris Čivčs, kurš PMK kā ražošanas daļas inženieris sāka strādāt 1966. gadā, stāstīja, ka pirmais PMK iecirknis atradās tagadējā Siguldas bērnu un jauniešu dienas centrā „Cimdiņš”, vēlāk pārcēlās uz Valdemāra

¹²⁹ Intervija ar Skripu Ausmu (11.01.2011.)

¹³⁰ LVA PA-8489. f., 1. apr., 2. l., 83. lp.

¹³¹ 330. fonda lieta, 1. apraksts, 2. lpp., SZVA

¹³² LVA PA-8489. f., 1. apr., 4. l.

ielu un pēc tam uz Ventas ielu 4. Mūsdienās tur ir uzņēmums „Siguldas celtnieks”, kas pēc Latvijas valsts atjaunošanas radies uz PMK bāzes. Cēsu celtniecības tresta ietekme uz Siguldas PMK vairāk izpaudās sadarbībā un lielo plānu kopīgā izskatīšanā, nepavisam kā pilnīgā Siguldas PMK atkarībā no Cēsīm. Uzņēmuma pamatfunkcija – objektu celtniecība (tīrā celtniecība, tas ir bez kanalizācijas, santehnikas, elektrības, jo to veica palīguzņēmumi).

4. tabula

Siguldas PMK uzņēmuma struktūra¹³³

Nodaļas vai amata nosaukums	Galvenās funkcijas
Vadītājs	Pārvaldīja visa uzņēmuma darbu, pieņēma lielos lēmumus.
Galvenais inženieris	Atbildēja par celtniecības un ražošanas tehnisko pusi. Bija galvenais tehniskais darbinieks.
Ražošanas daļa (kancelejas darbinieki)	Sagatavoja dokumentus par ražošanas darbu un kārtoja naudas attiecības.
Kadru daļa (personāldaļa, tur strādāja tikai viens cilvēks)	Izskatīja jauno kadru pieteikumus darbam, saskaņoja darbinieku darba aprakstus.
Grāmatvedība	Kontrolēja uzņēmuma finansiālos jautājumus.
Algu daļa	Sastādīja darbiniekiem darba uzdevumus. Kad darbi tika pabeigti, aprēķināja algas.
Galvenais mehāniķis	Pārvaldīja uzņēmuma, transporta un celtniecības mehanizāciju
Dispečers	Koriģēja uzņēmuma transportu
Celtnieki	Veica būvdarbus attiecīgajos objektos
Ražošanas daļa (ceha darbinieki)	Sagatavoja materiālus, kurus nevarēja saņemt gatavus.

Tabulā ir apkopoti dati, kuri tika iegūti no Jura Čivča par Siguldas PMK uzņēmuma struktūru. Galvenais, protams, bija vadītājs. Bet galvenajam inženierim bija diezgan liela ietekme uzņēmuma vadībā. Kancelejas darbiniekiem bija jāpārtrauga arī ceha strādnieku darbs. Uzņēmuma kodols bija celtnieki, to arī bija visvairāk.

1968. gadā Siguldas PMK līdz ar citām iestādēm sastādīja plānu, lai gatavotos Ļeņina 100. dzimšanas dienas sagaidīšanai. Kā pirmie uzdevumi minēta gatavošanās sociālistiskajai

¹³³ Intervija ar Čivču Juri (31.01.2011.)

sacensībai (gan iekšējai, gan ārējai) un Sarkanā karoga sagatavošana. Kā atsevišķs punkts ir strādnieku iesaistīšana ļeņinistiskajā sardzē, atklājot iekšējās rezerves. Pie konkrētākiem uzdevumiem nosacīti – ražošanas bāzes nodošana ekspluatācijā, ceļojošās ēdnīcas pabeigšana ražošanas bāzei, divu 27 dzīvokļu un vienas 18 dzīvokļu mājas celtniecības pabeigšana, kā arī vairāku projektu pabeigšana Siguldai pieguļošajos rajonos.¹³⁴

Ļoti lielu daļu no Siguldas pēckara apbūves cēla tieši Siguldas PMK. Nozīmīgākie objekti – Siguldas Valsts ģimnāzija, Siguldas slimnīca, Bobsleja un kamaniņu trase (ēkas un trases pamatus, jo pašu trasi uzstādīja dienvidslāvi), PMK bērnodārzs, vairākas dzīvojamās ēkas, arī PMK dzīvojamais kvartāls, kas tautā saukts - „pemkas”, un Siguldas bunkuri ar sakaru centru. Siguldas PMK aktīvi darbojās arī ārpus Siguldas – tika uzbūvēta liela daļa Mālpils ciemata dzīvokļu māju, daudz lauksaimniecības objektu apkārtējos kolhozos un padomju saimniecībās, Līgatnes rehabilitācijas centrs (arī bunkuri zem tā), bērnodārzi Amatā, Priekuļos un Mālpilī.¹³⁵ Kā tiek ziņots avīzē „Padomju Sigulda”, 1959. gada septembra sākumā darbiem pie pirmās vidusskolas celtniecības (tagadējās Siguldas 2. vidusskolas) Cēsu celtniecības pārvalde [PMK priekštecis – I.K.] saņēma modernu torņa celtni, kas var pacelt 3 tonnas 24 metru augstumā, 44 metru tālumā.¹³⁶

Arī PMK pirmorganizācijas protokolos regulāri uzsvērts, ka jāuzlabo tautas kontroles grupas darbs (pārbauda darbu rūpnīcā), jāpanākot visu posteņu darbs, sevišķi uzmanība jāpievēršot sociālistiskā īpašuma saglabāšanai, izšķērdību un pierakstījumu likvidēšanai, darba dienas racionālai izmantošanai.¹³⁷

Arhīvu materiālos redzams PMK partijas pirmorganizācijas nacionālais iedalījums, kas, iespējams, var vairāk vai mazāk raksturot vadošo darbinieku nacionālo iedalījumu visā Siguldā. Pārsvārā starp tiem tomēr bija latvieši: 9 latvieši (56 %), 5 krievi, 1 baltkrievs un 1 lietuvietis. Ar augstāko izglītību 2, ar vidējo-speciālo – 3, ar vidējo – 2, ar nepabeigtu vidējo – 7, ar pamatskolas izglītību – 2.¹³⁸

Dzelzsbetona konstrukciju rūpnīca „Sigulda”

1966. gada SCO pirmorganizācijas sēžu protokolos minēta jaunā dzelzsbetona konstrukciju ceha celtniecība, doti dažādi ieteikumi, kā to veikt labāk.¹³⁹ Uz SCO Silciema dzelzsbetona ceha bāzes 1968. gadā izveidojās Rīgas rajona dzelzsbetona konstrukciju rūpnīca „Sigulda”¹⁴⁰ (tautā iesaukts – ŽBK (saīsinājums no krievu valodas)). Jau uzreiz pēc

¹³⁴ SM plg 1607, 1.-2. lpp.

¹³⁵ Intervija ar Čivču Juri (31.01.2011.)

¹³⁶ Celtnieki saņem tehniku. *Padomju Sigulda*. Nr. 106, 1959, 5. septembris. SM 1391

¹³⁷ LVA PA-1375. f., 1. apr., 1. l., 88. lp.

¹³⁸ LVA PA-1375. f., 1. apr., 1. l., 95. lp.

¹³⁹ LVA PA-8475. f., 1. apr., 7. l., 5. lp.

¹⁴⁰ 271. fonda lieta, 1. apraksts, 78. lieta, 1. lpp., SZVA

atdalīšanās, arī ŽBK tika izveidota sava partijas pirmorganizācija. 1968. gada sēžu protokolos pārrunātas dažādas problēmas. Pēc nesenā sadalīšanās dažās nozarēs un darbos vēl jāsadarbojas ar SCO, kas gan ir ļoti grūti. Tuvākajos darbos ir auto stāvvietas izveide, visādu materiālu sagāde. Piemēram, smilšu karjera apsaimniekošana vēl atradās SCO pārraudzībā, bet tas bija vajadzīgs tieši ŽBK, līdz ar to uzdevumu sadale tā apsaimniekošanā bija diezgan problemātiska. Tāpat kurināmā sagādei nākamajam gadam fondā nav līdzekļu. Un lai sagatavotos ziemai nav ne līdzekļu, ne speciālistu, ne tehnikas. Nākamā problēma iezīmējās ar vēl nesen uzceltās ražošanas bāzes rekonstrukciju, ko arī vajadzētu pabeigt līdz ziemas beigām. Taču vēlākā periodā tomēr gan pusgada plāns tika izpildīts (100,3%), kā arī trešā ceturkšņa plāns (110%). Plānos līdz 1970. gadam ir automatizētā mezgla izbūve.¹⁴¹ 1970. gadā rūpnīcā strādāja 98 cilvēki.¹⁴²

Suvenīru cehs „Daiļrade”

„Daiļrades” Siguldas suvenīru cehs bija saistīts ar Siguldu kā tūristu un ekskursantu pilsētu. Uzņēmums pakļauts LPSR lielajam suvenīru ražotāju uzņēmumam „Daiļrade”. Suvenīru cehu izveidoja īsi pēc 1968. gada lēmuma par Siguldu kā sporta un atpūtas pilsētas pieņemšanas. Uzņēmumam bija ļoti plašs suvenīru sortiments no dažādiem materiāliem. Cehs atradās Gāles ielā pretī tagadējam tirdzniecības centram „Raibais suns” un veikalam „Gāles nams”.¹⁴³ To Siguldā atvēra, jo pilsētā nebija nekādu Siguldas suvenīru, nozīmīšu un latvisko suvenīru (izņemot spieķus, bet tos ražoja privātās personas).¹⁴⁴

Siguldā bija vairākas maizes ceptuves, viena no tām – maizes kombināts. Tas atradies ēkā pie Siguldas šosejas, kur tagad ir jaunā viesnīca „Segewolde”. Šajā maizes ceptuvē esot ražoti garšīgi miltu izstrādājumi, sākot no maizes un beidzot ar visdažādākajām bulciņām.¹⁴⁵

Svarīga iestāde Siguldā pēc intervēto atmiņām, bet ne arhīvu materiāliem – Remontu un celtniecības pārvalde (RCP), kas veica ēku remontus un cēla mājas, piebūves. RCP bāze atradās pie Vidzemes šosejas.¹⁴⁶ RCP būvēja dzīvokļu mājas, arī ārpus Siguldas.¹⁴⁷

Siguldā darbojās arī „Latvenergo” – Centrālie elektriskie tīkli. Latvenergo bāze atradās pāri Vidzemes šosejai, tagad tā vairs netiek izmantota, jo Latvenergo darbība ir centralizēta.

Siguldas pilsētas izpildu komiteja 1953. gada oktobrī griezusies ar iesniegumu Komunālās Saimniecības Ministram Ķīsim, kurā sūdzas par to, ka Centrālā enerģorajona

¹⁴¹ LVA PA-3125. f., 1. apr., 1. l. 13., 16., 23., 26. lp.

¹⁴² 330. fonda lieta, 1. apraksts, 3. lieta, 2. lpp., SZVA

¹⁴³ Intervija ar Janelšīti Aivaru (20.03.2010.)

¹⁴⁴ Intervija ar Skripu Ausmu (11.01.2011.)

¹⁴⁵ Intervija ar Skripu Ausmu (11.01.2011.)

¹⁴⁶ Intervija ar Janelšīti Aivaru (20.03.2010.)

¹⁴⁷ Intervija ar Skripu Ausmu (11.01.2011.)

pārvalde un Siguldas rajona izpildu komiteja nav parūpējusies par to, lai pilnībā darbotos Siguldas pilsētā izveidotais apgaismošanas tīkls. No 52 degpunktiem darbojas tikai daži, līdz ar to naktīs pilsēta paliekot tumša. Pilsētas izpildu komiteja lūdz, lai šo tīklu no Latvkomunergo nodotu pašai pilsētas pārvaldei, jo citādāk neredzot iespējas situāciju labot.

Tāpat Siguldas izpildu komiteja 1953. gada decembrī raksta ziņojumu Ķīsim, kur lūdz, lai Latvkomunergo Miķelsona vārdā (tresta vadītāja) pastiprinātu piegādātās elektrības Siguldai jaudu, jo apgaismojums gan dzīvokļos, gan iestādēs esot ļoti vājš, tas pastiprinoties tikai pēc 24:00.¹⁴⁸ Lai arī Sigulda ir maza pilsēta, tomēr pat 52 degpunkti ir ļoti maz, taču pat visi tie nedarbojās. Jau pirmajā nodaļā tika minēts, ka līdz 60. gadu sākumam Latvijas apgāde ar elektrību bija ļoti sliktā līmenī, to pierāda šie iesniegumi.

Gāzes saimniecības kantoris atradās tur, kur mūsdienās ir Latvijas gāzes Cēsu iecirknis. To ilggadēji vadīja A. Jumīķis.¹⁴⁹

1963. gadā Siguldas rajona izpildu komitejas vietējās saimniecības nodaļas vadītājs A. Janelisītis laikrakstā „Darba Balss” minējis: „Lielas izmaiņas notikušas arī pilsētas rūpniecības un celtniecības uzņēmumu rajonā, kur uzbūvēta saldētava, gaļas pārstrādāšanas uzņēmuma ražošanas cehs, rajona remontu un celtniecības pārvaldes darbnīcas un palīgražošanas cehs.”¹⁵⁰

Diemžēl tiešu datu par Siguldas finansiālo stāvokli 1968. vai citos gados nav izdevies atrast, tāpēc tiek piedāvāti dati par 1970./1974. gadu, kas apmēram var ilustrēt stāvokli apskatāmajā periodā. Dati ir iegūti no 1974. gada uzziņas par galvenajiem saimnieciskās un kultūras celtniecības jautājumiem un 1970. gada atskaites par sociālistiskajām sacensībām starp Siguldas un Olaines pilsētām. Minētie skaitļi: iedz. sk. – 6500; pilsētas budžets – plānoti 120,490, taču rezultātā 144,483, plāns izpildīts par 120%; mazumtirdzniecības apgrozījums – 2200 pret 2271, plāns izpildīts par 103,2%; sagāde – 118’000 pret 198’000, plāns izpildīts par 168%. Minēts, ka visi rūpniecības uzņēmumi izpildījuši savus plānus. Pārējie skaitļi attiecās uz kultūras jautājumiem un izglītību. Sacensībās uzvarēja Sigulda (164 punkti pret Olaines 152).¹⁵¹

1974. gadā tika aktualizēti arī citi skaitļi (tūkstošos): rūpnieciskās produkcijas ražošanas plāns – 6595,6 pret 6831,4, plāns izpildīts par 103,6%; kapitālo un tekošo remontu plāns skolās, medicīnas, sociālajās un kultūras iestādēs – 206,7 pret 244,5, plāns izpildīts par 118,3%; dzīvokļu kapitālais remonts – 62,0 pret 62,0, plāns izpildīts par 100%; dzīvokļu tekošais remonts – 22,6 pret 24,5, plāns izpildīts par 108,4%; labiekārtošanas plāns – 125 pret

¹⁴⁸ LVA PA-4149. f., 7. apr., 30. l. 9. – 10. lp.

¹⁴⁹ Intervija ar Skripu Ausmu (11.01.2011.)

¹⁵⁰ Janelisītis, A. Pilsēta plaukumā. *Darba Balss*, Nr. 27 (2735), 1963, 3. marts, 1 lpp.

¹⁵¹ SM 3537 1.-2. lpp.

136,9, plāns izpildīts par 109,5%; mazumtirdzniecība – 15 698 – 16 179,8, plāns izpildīts par 103,1%; sabiedriskā ēdināšana – 2026 pret 2076, plāns izpildīts par 102,5%; sadzīves pakalpojumi – 1173,8 pret 1184, plāns izpildīts par 100,9%.

Uz 1974. gadu Siguldā bija jau vairāk nekā 9200 iedzīvotāju; pilsētas kopējā platība – 1761,12 ha; pilsētā vairāk nekā 100 dažādu iestāžu, uzņēmumu, organizāciju vai to filiāļu, tajā skaitā: 6 kultūras iestādes, 8 skolas un pirmskolas iestādes, 3 rūpniecības uzņēmumi, 3 celtniecības organizācijas, 9 tirdzniecības organizācijas, kuras pārdod ražojumus, 7 apkalpojošās iestādes, 4 lauksaimniecības uzņēmumi un iestādes, 5 veselības aizsardzības iestādes, tajā skaitā 3 sanatorijas. Kā arī iekļauti dati par Siguldas transporta stāvokli un siltuma piegādi. Pilsētā esošie taksometri nobrauca 620.390 km, trijās pilsētas autobusu līnijās pārvadāti 1181671 pasažieri. Iedzīvotājiem 1974. gadā piegādāta 366,5 t gāzes, gazificēti 2219 dzīvokļi, no jauna gāze ievilkta 159 dzīvokļos.¹⁵² Šo skaitļu patiesība nav pārbaudīta, ja tas vispār ir iespējams.

Siguldas saimnieciskā attīstība 50. un 60. gados arī iekļāvās kopējās Latvijas industrializācijas tendencēs. Piecdesmito gadu vidū, kad pamazām sākās gan pārvaldes, gan ekonomikas decentralizācijas process, arī ārpus lielajiem rūpnieciskajiem centriem izvērsta ražotņu veidošanu un līdz ar to attīstīja komunālo saimniecību. Tieši šajā laikā Siguldā izveidoja vairākus rūpnieciskus uzņēmumus, tajā pašā laikā arī iestādes, kas nodarbojās ar celtniecību un apkārtējā apvidus mehanizāciju, modernizāciju. Infrastruktūras attīstība, parādījās līdzīgas tendences ar lielpilsētām, piemēram, uzņēmumiem celt savus dzīvokļu kvartālus, atbalstīt bērnudārzu un citu iestāžu celtniecību vairāk tieši savu darbinieku labā. Tomēr uzņēmumu, izpildu komitejas un citu iestāžu attiecības ne vienmēr izrādījās tik veiksmīgas, bija daudz konfliktu situāciju. Interesanti, ka arī uzņēmumi, kas it kā atbildēja par lauku apvidu apsaimniekošanu, tikai iesaistīti vai kādā citā veidā saistījās ar pilsētas attīstību un notikumiem. Lielākās problēmas uzņēmumu attīstībā bija sagādes nozarē, lielās birokrātijas un sazaroto struktūru dēļ, kā arī darbinieku bezatbildības, alkoholisma dēļ. Līdz ar to attīstība, lai kāda tā arī bija, tomēr vērtējama kā ļoti problemātisks process, ko ietekmēja padomju sociālistiskās industrializācijas negatīvās puses.

¹⁵² SM 5103

3. SADZĪVES PAKALPOJUMI, KOMUNĀLĀ SAIMNIECĪBA UN TIRDZNIECĪBAS OBJEKTI

Industrializācija radīja izmaiņas arī sadzīvē un iedzīvotāju dzīvesveidā. Tas ietver arī komunālās saimniecības attīstību, gan tirdzniecības tīkla augšanu pieaugošā cilvēku skaita vajadzībām. Lai arī kā, arī padomju periodā attīstījās un pieauga iedzīvotāju dzīves līmenis, notika modernizācija un patērētāju sabiedrības tālāka veidošanās.

Viena no Siguldas izpildu komitejas agrākajām priekšsēdētājām Helēna Timošenko informēja par Siguldas stāvokli pēc Otrā pasaules kara. Sigulda bijusi diezgan izpostīta, tajā bija ļoti maz uzņēmumu. Pilsētas atjaunošana notika ļoti lēni. Pēc kara pilsētā darbojās pasts, viesnīca, patērētāju biedrība, ugunsdzēsēju depo un pienotava (Gāles ielā 10). Viens no pirmajiem Siguldas rajona izpildu komitejas darbiem bija organizēt apkures kantori. Tajā laikā nebija benzīntanka, tāpēc retajām reizēm, kad vajadzēja benzīnu, izpildu komiteja sarunāja, ka no Rīgas to atveda lielās kannās. Tika izveidota Siguldas pirts, kas vēl diezgan ilgi pastāvēja, lai iedzīvotājiem būtu kur mazgāties, savukārt veļu mazgāt varēja sūtīt uz Cēsīm, to organizēja KUK.¹⁵³ 1950. gadā uzcēla jaunu Siguldas dzelzceļa staciju¹⁵⁴ un atjaunoja nopostīto tiltu pār Gauju.¹⁵⁵

Interesanti, kā tika būvēti un piešķirti dzīvokļi Siguldā. Lielākā daļa uzņēmumu un iestāžu gādāja, lai tiktu uzbūvētas daudzdzīvokļu mājas, kur izmitināt savus strādniekus. Šos dzīvokļu māju kvartālus sauca pēc uzņēmumiem, kuri tos cēla, piemēram, ZPS (ZPS – zinātniski pētnieciskais institūts un tam piederošā saimniecība, kas gan nav rūpniecisks uzņēmums, bet tam bija savi dzīvokļu māju kvartāli) sauca “zeps”¹⁵⁶, Lauku tehnikas māju kvartāli iesaukti par „lauķeni”, PMK kvartālus sauca – „pemkas”, dzelzsbetonu konstrukciju rūpnīcas kvartālus sauca krieviskajā versijā – ŽBK („žebkas”). Pirmās lielās daudzdzīvokļu mājas (lielas Siguldas mērogā) tika uzbūvētas tagadējā Lakstīgalas ielā¹⁵⁷ pie Siguldas slimnīcas - tās būvēja Siguldas dzīvokļu saimniecības pārvaldes iestādes. Nākamās bija pretī Raiņa parkam, kuras būvēja gan Siguldas celtniecības pārvaldes iestādes, gan PMK. Lielu kvartālu būvēja uz Leona Paegles ielas. Daļu būvēja Siguldas celtniecības pārvaldes iestādes, daļu – SCO. Padomju laikos tika uzbūvētas vairākas dzīvokļu mājas iestāžu darbiniekiem, kuriem nebija, kur dzīvot. Labākajiem un vadošajiem darbiniekiem piešķīra arī apbūves gabalus, kur būvēt mājas. Visu dzīvokļu namu celtniecību, neatkarīgi no pasūtījuma

¹⁵³ Intervija ar Timošenko Helēnu (20.09.2010.)

¹⁵⁴ skatīt 1. pielikuma 1. att.

¹⁵⁵ L. Beitiņa, J. Dukaļska, E. Jemeljānovs u.c. *Siguldas novada gadsimtu grāmata*. Rīga: Jumava, 2007. 118. – 126. lpp.

¹⁵⁶ skatīt 1. pielikuma 3. att.

¹⁵⁷ skatīt 1. pielikuma 5. att.

pieņēmeņa vai veicēja, uzraudzīja Rīgas rajona dzīvokļu komunālās saimniecības nodaļa. Šīs iestādes pakļautībā bija arī KUK un RCP.¹⁵⁸

Bet projektus bieži vien nodeva ekspluatācijā novēloti vai pat vairākus gadus pēc tam. Tam varēja būt visādi iemesli. Par dažiem no tiem informācija gūstama no Siguldas SCO partijas pirmorganizāciju sēžu protokoliem. Piemēram, 1963. gada 20. septembra protokolā minēts, ka vienkārši trūkstot būvstrādnieku, jo organizācijai nav kur izvietot jaunus strādniekus un viņu ģimenes, nav dzīvokļu māju, jo pat iesāktās nav nodotas ekspluatācijā.¹⁵⁹ 1962. gada 25. janvārī galvenais inženieris ziņo, ka gada finansiālais plāns esot 500 tūkst. rubļu (ko jāsāņem gada sākumā), bet reāli esot tikai 230 tūkst., un līgumi jau esot noslēgti par 120 tūkstošiem. Līdz ar to bieži vienkārši nav finanšu, par ko iegādāties materiālus.¹⁶⁰ 1960. gada decembra protokolā biedrs Zekunde (arī organizācijas propagandists) ziņoja par tik vienkāršiem iemesliem, kāpēc nevarot pabeigt celtniecību – materiālu trūkums, visbiežāk to piegāde kavējas. Tālāk seko arī nebeidzamas sūdzības par darbinieku alkoholismu, neiešanu uz darbu. Teikts arī, ka esot uzrakstīti paskaidrojumi, taču nekas nemainoties tāpat. Tiek kritizēti brigāžu vadītāji, kuri nemāk organizēt un kontrolēt brigādes darbu, līdz ar to rodas lielas pašizmaksas. Atbildību neviens neuzņemas.¹⁶¹

Nozīmīgs temats bija individuālā celtniecība. Padomju laikos tika nolemts, ka individuālo māju celtniecībai pilsētā piešķir zemi 600 m² platībā. Helēna Timošenko ar Aivaru Janelsīti, riskēdami „ar savu ādu”, siguldiešiem sāka piešķirt zemes 1200 m² lielumā. Tā kā pietika ne tikai mājai un mazam dārziņam, bet arī akai, lielam dārzam, šķūnim un citām cilvēkiem nepieciešamām lietām. Šī iniciatīva pozitīvi ietekmējusi mūsdienu Siguldas izskatu.¹⁶²

1959. gada 5. maijā avīzē „Padomju Sigulda” bija raksts par dzīvokļu māju celtniecību Siguldā. Tika rakstīts, ka, īstenojot PSKP 21. kongresa lēmumus, arī Siguldā izvērš dzīvojamo māju celtniecību. Būvdarbus pilsētas jaunceltnēm veica Cēsu celtniecības pārvalde, Siguldas rajona celtniecības un remonta kantoris (RCP) – abas iestādes cēla astoņu dzīvokļu māju Atbrīvotāju ielā, rajona patērētāju biedrību savienība – arī astoņu dzīvokļu māju. „Latvenergo” Ziemeļu elektrisko tīklu Siguldas tīkla iecirknis cēla ēku ar kantori un trīs dzīvokļiem darbiniekiem.¹⁶³

Siguldas pilsētas darba ļaužu deputātu Padomes izpildu komitejas priekšsēdētājs Matovs un sekretāre Bitmane ir nodevuši ziņojumu 1954. gada 9. janvārī Siguldas rajona

¹⁵⁸ Intervija ar Janelsīti Aivaru (20.03.2010.)

¹⁵⁹ Fonds PA-8475, 1. apraksts, 3. lieta, LVA, 30. lpp.

¹⁶⁰ Fonds PA-8475, 1. apraksts, 2. lieta, LVA, 4. lpp.

¹⁶¹ Fonds PA-8475, 1. apraksts, 1. lieta, LVA, 1. lpp.

¹⁶² Intervija ar Timošenko Helēnu (20.09.2010.)

¹⁶³ Dzīvokļu celtniecība vēršas plašumā. *Padomju Sigulda*. Nr. 53, 1959, 5. maijs. SM 1391

izpildu komitejas priekšsēdētājam Miķelsonam un sekretārei Pēdai par to, ka Siguldas Romas-Katoļu draudze lūdz pagarināt telpu nomas līgumu ar 3. namu pārvaldi, kas beidzies 1953. gada 15. novembrī. Taču tālāk ziņojumā atklājies, ka jau no 1952. gada rindā uz dzīvojamo platību pilsētā stāv 55 pieprasītāji, starp kuriem ir arī atbildīgas un vadošas amatpersonas, līdz ar to pilsētas izpildu komiteja ir pārliecināta, ka telpas jānodod dzīvokļu fondu paplašināšanai, bet tomēr lūdz rajona izpildu komitejas viedokli. Viedokli šajā jautājumā izpildu komiteja lūgusi arī MP priekšsēdētāja vietniecei Vīndedzei, vēl pie reizes pieminot, ka „bazznīcēnu” izdarības traucējot tajā ēkā dzīvojošajiem atbildīgajiem darbiniekiem, kā arī pat blakus ēkās dzīvojošajiem.¹⁶⁴

Cēsu celtniecības pārvaldes Siguldas iecirkņa darbu apjoms 1959. gadā sasniedz 6,1 miljonu rubļu. Siguldas „Laurenčos” šajā gadā sāka skolas būvniecība. Pilsētā izbūvēja kanalizācijas trasi, lai varētu celt Siguldas pilsētas kultūras namu, universālveikalu un vidusskolu. Siguldas vidusskolā bija iecere katru gadu veidot vienu klasi ar celtniecības novirziena programmu, tā kā skolēni katru vasaru varētu iesaistīties ēku būvēšanā.¹⁶⁵ Tas gan netika realizēts.

1960. gados sākās arī pilsētas ūdensvada un kanalizācijas izbūve. Kā stāsta H. Timošenko, materiālus, kuri nebija fondēti (iedalīti), uzņēmīgie siguldieši sagādāja paši. Izveidojot ielu segumu, KUK iegādājās akmeņu drupinātāju, bet daļu akmeņu lasīja skolēni. 1960. gadā tika celtas daudzas dzīvojamās ēkas un uzcelta Siguldas vidusskola Kronvalda ielā 7. 1963. gadā pilsētas centrā uzcēla universālveikalu¹⁶⁶, 1965. gadā Šveices ielā uzbūvēja jauno tiesas ēku¹⁶⁷, ēdnīcu un restorānu, 1968. gadā atklāja tiltu – estakādi pār Lorupes gravu un nodeva ekspluatācijā gaisa trošu ceļu, 1970. gadā atklāja jauno mūzikas skolas ēku.¹⁶⁸ 1970. gadā uzcēla arī Siguldas televīzijas torni.¹⁶⁹

Siguldas patērētāju biedrība bija iestāde, kas būtībā Siguldu apgādāja ar ēdienu un precēm. Siguldas patērētāju biedrība atradās vispirms Siguldas rajona patērētāju biedrību savienības pakļautībā, pēc tam Rīgas rajona patērētāju biedrību savienības pārvaldībā un visu laiku LPSR patērētāju biedrību savienības sastāvā. Biedrībai bija savi veikali, maizes ceptuve, desu darbnīca, ēdnīcas, restorāns un citas iestādes.¹⁷⁰ Pirms universālveikala uzbūvēšanas galvenais iepirkšanās centrs atradās uz K. Valdemāra ielas - zivju veikals, sakņu veikals,

¹⁶⁴ LVA PA-4149. f., 9. apr., 25. l. 1., 4. lp.

¹⁶⁵ Septiņgades grandiozie uzdevumi celtniekiem. *Padomju Sigulda*. Nr. 57, 1959, 14. maijs. SM 1391

¹⁶⁶ skatīt 1. pielikuma 2. att.

¹⁶⁷ skatīt 1. pielikuma 6. att.

¹⁶⁸ L. Beitiņa, J. Dukaļska, E. Jemeljānovs u.c. *Siguldas novada gadsimtu grāmata*. Rīga: Jumava, 2007. 118. – 126. lpp.

¹⁶⁹ Intervija ar Janelšīti Aivaru (20.03.2010.)

¹⁷⁰ Intervija ar Timošenko Helēnu (20.09.2010.)

pārtikas veikals, gaļas veikals. Mūsdienās ir izveidojies AS „Segevolde” – uz patērētāju biedrības bāzes veidots uzņēmums.¹⁷¹

1953. gada 25. februārī sastādīts akts par sanitāro stāvokli Siguldas patērētāju biedrības restorānā „Gauja”, kas bija augstākās klases ēdināšanas iestāde Siguldā. Vēlāk restorāna telpas tika pārceltas uz jauno Siguldas universālveikalu. Šajā dienā restorāna telpās veikta pārbaude (sanitārā) ar Siguldas SES (Sanitāri epidemioloģiskā stacija) ārstu piedalīšanos, kā arī patērētāju biedrības un restorāna direktora piedalīšanos. Konstatēts, ka virtuvē, virtuves palīgtelpās, noliktavās, zālē un kabinetos, bufetē, atejā vērojama nekārtība un netīrība. Tālāk uzskaitīti sīkāk pārkāpumi, piemēram, netīri gaļas mašīnas galdi un pašas mašīnas u.tml.¹⁷² Šādas pārbaudes ik pa laikam notika visās ēdināšanas iestādēs, taču arhīvu materiālos nav atrasti nekādi atzinumi par to, vai ieteikumi tikuši izpildīti. Iespējams, ka tā ir bijusi kārtējā formalitāte.

LKP Siguldas rajona komiteja 1956. gadā ir iesniegusi ziņojumu Latvijas KP CK, Latvijas PSR Ministru Padomes priekšsēdētāja vietniecei Vīndedzei un Latvijas PSR Patērētāju biedrību savienībai par situāciju Siguldas tirdzniecībā. Sakarā ar to, ka Siguldu kā kūrortu un darba ļaužu iemīļotu atpūtas vietu apmeklēt tūkstošiem darba ļaužu ne tikai no mūsu republikas, bet arī citām, ir nepieciešams, lai Siguldā labi būtu organizēts tirdzniecības darbs, kas prasa ne tikai labu darba organizāciju, bet arī pašu organizatoru. Tāpat, ņemot vērā to, ka no republikas preču fondiem, kas sadalīti pa rajoniem neapmierina Siguldas iedzīvotāju un to apmeklētāju prasības, ir nepieciešams prasmīgi un labi uz vietas izvērst tirdzniecības organizāciju darbu tā, kā to prasa PSKP XX Kongresa direktīvu uzdevumi.¹⁷³

Tomēr 1959. gadā ar Siguldas patērētāju biedrību saistījās neapmierinoša darba izpilde un dažu darbinieku izlaidība. Siguldas patērētāju biedrības sapulcē 1959. gada 6. janvārī pilnvarotie (augstākā līmeņa lēmumu pieņēmēji) noklausījās valdes un revīzijas komisijas priekšsēdētāju ziņojumus un pārrunāja trūkumus biedrības darbā. Pilnvarnieki uzsvēra, ka sliktajā darbā vainojama biežā valdes priekšsēdētāju maiņa – jau esot nomainīti 17 priekšsēdētāji – un sevišķi patērētāju kooperācijas statūtu neievērošana, ko darīja biedrības valde un revīzijas komisija, kā arī rajona patērētāju biedrību savienības valde un tās priekšsēdētājs. Lai Siguldas patērētāju biedrība uzlabotu darbu, pilnvaroto sapulce uzdeva valdei izbeigt statūtu ignorēšanu un pieņēma vairākus lēmumus par sapulču skaita palielināšanu mēnesī, kārtības ievērošanu biedrības iestādēs.¹⁷⁴

¹⁷¹ Intervija ar Skripu Ausmu (11.01.2011.)

¹⁷² LVA PA-4149. f., 7. apr., 12. l. 13. lp.

¹⁷³ LVA PA-4149. f., 13. apr., 13. l. 6. lp.

¹⁷⁴ Ko lēma Siguldas patērētāju biedrības pilnvarotie? *Padomju Sigulda*. Nr. 2, 1959, 6. janvāris. SM 1391

Kad tika apstiprināta 1958. gada bilance, parādījās ziņa, ka gada plāns ir bijis izpildīts par 103,6%, neskatoties uz to, ka ierobežoja alkohola pārdošanu (īpaši tika piezīmēts, ka tā ir pozitīva parādība). No 1958. gadā nopelnītajiem 372'793 rubļiem, tika iedalīti 10% rajona patērētāju savienībai, Latvijas patērētāju biedrību savienībai kadru sagatavošanai – 4%, dividendes paju biedriem - 20%, kultūras pasākumu fondam – 7%, labāko darbinieku prēmēšanas fondam – 4% un pamatkapitāla fondā – 55%, sakarā ar ko pamatkapitāla fonds palielināsies par 206'135 rubļiem un biedrībai būs vēl lielākas iespējas izvērst savu darbību. Pateicoties skolu līdzdalībai patērētāju biedrības rīkotās darbībās (Siguldas 1. septiņgadīgajai skolai un Siguldas 2. vidusskolai), katrai tika piešķirti 1000 rubļu.¹⁷⁵

1959. gadā starp Lakstīgalas, Padomju (mūsdienu Pils) un L. Paegles ielām sākās rajona (Siguldas rajona) patērētāju biedrību savienības universālveikala celtniecība. Tā tika plānota kā tipveida projekta trīs stāvu ēka, kurā atradās rūpniecības preču un gastronomijas nodaļas, kurās strādāja 36 pārdevēji. Vēl universālveikala ēkā bija ēdnīca un restorāns. Būvniecības darbus veica Latvijas patērētāju biedrību savienības celtniecības pārvaldes Valmieras darbu vadītāja iecirknis.¹⁷⁶ Universālveikala celtniecība Siguldā saistījās ar lielām grūtībām, jo LPSR augstākajās aprindās uzskatīja, ka Siguldai nevajag tik lielu veikalu kompleksu. Siguldas izpildu komiteja piešķīra labu zemi pašā centrā, rajona izpildu komiteja piešķīra līdzekļus celtniecībai. Beigās viss arī veiksmīgi izdevās.¹⁷⁷

Lai neatļautu privāto iniciatīvu un iegūtu labus meistarus, Siguldas rajona rūpkombināts 1961. gada 13. februārī nosūtīja vēstuli Artūram Bērziņam, kurā uzdod ierasties viņam pie direktora vai galvenā inženiera uz pārrunām par spieķu ražošanu, jo ir ticis izdots Siguldas rajona DDP rīkojums par turpmāko kārtību Siguldas spieķu ražošanā un tirdzniecībā, saskaņā ar to spieķu ražošana nodota rajona rūpkombināta atbildībā. Līdz ar to Bērziņa kungs tika aicināts strādāt rūpkombinātā.¹⁷⁸ Un tā paša gada 7. aprīlī rūpkombināts izdeva izziņu par to, ka Bērziņa kungs strādājot par suvenīru – tūristu spieķu izgatavotāju.¹⁷⁹

Interesanti, ka lielās bāzes un ražošanas cehi tika izvietoti atstātos no Siguldas centra, pāri Vidzemes šosejai (vienīgi LLT atradās apkārtnē, kas atrodas šaipus šosejai). Tas bija ļoti pozitīvi, jo tādā veidā tika pasargātas zaļās zonas un kultūrvēsturiskie objekti.¹⁸⁰ KUK ierosināja, ka vajadzīgs pilsētas ģenerālplāns. To arī izveidoja un pieņēma lēmumu, ka pilsētas rūpnieciskā zona atrodas aiz šosejas.¹⁸¹

¹⁷⁵ Zariņš, J. Patērētāju biedrības pilnvaroto sapulcē. *Padomju Sigulda*. Nr. 31, 1959, 12. marts. SM 1391

¹⁷⁶ Sāk rajona universālveikala celtniecību. *Padomju Sigulda*, Nr. 133, 1959, 22. oktobris. SM 1391

¹⁷⁷ Intervija ar Skripu Ausmu (11.01.2011).

¹⁷⁸ SM 6463

¹⁷⁹ SM 6464

¹⁸⁰ Intervija ar Janelšīti Aivaru (20.03.2010.)

¹⁸¹ Intervija ar Timošenko Helēnu (20.09.2010.)

Bez precedenta Latvijā nozīmīgs projekts Siguldas vēsturē ir gaisa trošu ceļš ar pasažieru pārvadājamo vagoniņu. Projektu aizsāka Siguldas pilsētas izpildu komiteja 1957. gadā sadarbībā ar Gruzijas pilsētu Čiatūru, kas vēl joprojām ir Siguldas sadraudzības pilsēta. Trošu ceļu ekspluatācijā nodeva tikai 1968. gadā un atklāja 1969. gadā, jo tā izveidošanai bija likti patiešām daudzi šķēršļi, projekts pat tika iekonservēts uz 7 gadiem.¹⁸²

Padomju laikos tika pieņemts lēmums atļaut pārdot ilgstošas lietošanas preces uz nomaksu. Tas siguldiešu dzīvē bija pozitīvs jaunievedums. Preču sarakstā, kuras Siguldas iedzīvotāji varēja iegādāties uz nomaksu, bija mēbeles, radiouztvērēji, radiolas, velosipēdi, motocikleti „M-1-M”, motorrolleri, šujmašīnas, fotoaparāti, gatavi apģērbi, audumi un citas vērtīgas preces. Jaunā tirdzniecības veida noteikumi paredzēja, ka preces uz nomaksu varēja iegādāties visi strādnieki, kalpotāji un pensionāri, kuri dzīvoja un bija pierakstījušies Siguldas pilsētā. Pie preču saņemšanas pircējs iemaksāja ne mazāk kā 25 procentus no to vērtības un 1 vai 2 procentus par piešķirto kredītu. Atlikušo summu sadalīja vienāda apmēra maksājumos uz laiku no 3 līdz 12 mēnešiem. Kārtējo maksājumu termiņi bija saskaņoti ar darba algas izmaksu termiņiem pircēju darbavietās.¹⁸³

Jāpiemin, ka Siguldas uzņēmumiem bija arī savi pašdarbības kolektīvi, piemēram, LLT vīru koris, SCO deju kolektīvs. Šie kolektīvi aktīvi piedalījās Siguldas un arī citu pilsētu pasākumos un sacensībās.¹⁸⁴

J. Čivčs stāstīja par piegādes plāniem. Tie īstenībā neesot bijuši tik strikti un nozīmīgi, jo attīstība bija tik strauja, ka nevarēja saplānot visus darba uzdevumus turpmākajiem pieciem gadiem, vienīgi varēja saplānot apjomus (naudā). Siguldas PMK piedalījās arī uzņēmumu sociālistiskajās sacensībās, ieguva sarkanos karogus, vairākas reizes pat Vissavienības līmenī. Līdz uzvarām sociālistiskajās sacensībās nāca arī prēmijas un uzvaras svinības, līdz ar to tas bija labs iemesls, lai darbinieki aktīvāk strādātu.¹⁸⁵

1967. gada 2. februārī Siguldas pilsētas DDP izpildu komiteja noturēja sapulci, kuras protokolā ir izlemta atbilde uz Rīgas rajona rūpkombināta ieceri iesaistīt Siguldu pieņemtajās (1966. gada beigās) sociālistiskās sacensības sakarā ar Oktobra Sociālistiskās revolūcijas 50. gadadienu.

Minēts, ka jau tajā laikā Siguldas pilsētā KUK veic priekšdarbus – akmeņu sagatavošana un drupināšana asfaltējuma vajadzībām, ielu būvniecības mehānismu remontu darbi, sagatavoti materiāli skveru un parku apzaļošanai.¹⁸⁶ Sociālistiskās sacensības varēja būt arī kā svinīgs iemesls pacensties vairāk strādāt, sevišķi ja tas nozīmēja savas apkārtējās vides uzlabošanu.

¹⁸² Intervija ar Janelisīti Aivaru (20.03.2010.)

¹⁸³ Iedzīvotāju interesēs. *Padomju Sigulda*. Nr. 124, 1959, 17. oktobris. SM 1391

¹⁸⁴ Intervija ar Skripu Ausmu (11.01.2011.)

¹⁸⁵ Intervija ar Juri Čivču (31.01.2011.)

¹⁸⁶ SM 4154

Taču ikdienas darbā tomēr tas nelīdzēja, tāpat saglabājās tendence visus darbus saraut gada beigās(uz plānošanas perioda beigām).

Siguldas izpildu komiteja un pilsētas partijas pirmorganizācijas sekretāru padome izveidoja konkursa nolikumu, kura mērķis bija iesaistīt visus uzņēmumus, iestādes, skolas un individuālo māju īpašniekus apkārtnes izdaiļošanā un labiekārtošanā, lai cīnītos par augstu ražošanas un sadzīves kultūru Siguldas pilsētā. Vērtēja zālājus, apstādījumus, žogus, ēku stāvokli (tieši fasādi), saimniecības ēkas, iestādēm un uzņēmumiem iekšējo ražošanas kultūru un uzskatāmo aģitāciju, konkurss noritēja 1968. gadā un 1969. gada pirmajā ceturksnī.¹⁸⁷

Ļoti zīmīga bija gatavošanās Ļeņina 100. dzimšanas dienai, kas aizsākās 1968. gadā. Tā bija viena no metodēm, lai kāpinātu rūpniecības un saimniecisko attīstību. Zināms, ka tie kolhoziem un padomju saimniecībām, kuriem bija nosaukums ar Ļeņina uzvārdu, dabūja papildus dotācijas tikai tāpēc vien. Lai aprakstītu, kā notika gatavošanās dzimšanas dienai, ir vērts dot SCO piemēru. 1968. gadā tika izveidots Siguldas SCO pasākumu perspektīvais plāns sakarā ar Ļeņina 100. dzimšanas dienu. Tika izveidota komisija iekšējo rezervju atklāšanai (saukta arī par Ļeņinistisko sardzi), lai saglabātu padomju materiāltehnisko bāzi. Ir sastādīti pasākumi un izvēlēti par tiem atbildīgie, kā arī termiņi. Iekļauti uzdevumi nolikumu izstrādāšanai par sociālistisko sacensību, Sarkanā karoga piešķiršanu u.c., veicot pārbaudes vienreiz ceturksnī. Arī noorganizēt sporta sacensības ar LLT Rīgas rajona nodaļu un Siguldas PMK. Tāpat arī noteikts, ka līdz 1970. gadam jānodod ekspluatācijā 36 dzīvokļu māja SCO strādniekiem, strādnieku ciematā uzbūvēt veikalu-ēdnīcu.¹⁸⁸

Minēti arī uzdevumi kolhozos ārpus Siguldas – 21 dzīvokļu māja, ūdens vada un kanalizācijas ierīkošana l/a „Sarkanais strēlnieks”, l/a „Spēks” nodot klubu ekspluatācijā, divos citos kolhozos izbūvēt labiekārtotus veikalus-ēdnīcas. Lielākā daļa uzdevumu veicami tajā pašā gadā vai 1969., 1970. gadā, savukārt atbildīgie lielākoties ir partijas pirmorganizācija, SCO administrācija vai komjaunatne.¹⁸⁹ Iespējams, ka šie pasākumi patiešām radīja kaut kādu jaudu strādnieku vidū cenzies, visticamāk par to arī varēja gūt papildus prēmijas.

1968. gadā jautājumu par Siguldas pilsētas attīstību izskatīja Latvijas PSR Ministru Padomē un 23. jūlijā pieņēma lēmumu Nr. 332 „Par Siguldas pilsētas kā atpūtas un sporta centra attīstību”. Šis lēmums, kurā tika norādīts, ka „Tūristu un ekskursantu plūsmas palielināšanās prasa vispusīgu pilsētas apkalpošanas un labiekārtošanas sfēras attīstību” praktiski pārtrauca jau tā niecīgos industrializācijas procesus Siguldā.¹⁹⁰

¹⁸⁷ SM 2903

¹⁸⁸ SM plg 1605 1.-2. lpp.

¹⁸⁹ SM plg 1605 3. lpp.

¹⁹⁰ SM za 517 5. lpp.

Šajā lēmumā LPSR MP ir devusi uzdevumus dažādām institūcijām – par celtniecību un labiekārtošanu rūpēties uzdod LPSR Valsts plāna komitejai, LPSR valsts celtniecības komitejai un Rīgas rajona DDP izpildu komitejai, sadarbībā ar Latvijas PSR ministrijām un iestādēm; par ziemas sporta veidu attīstību, slēpošanas kursu veidošanu un sacensību rīkošanu Latvijas PSR Sporta biedrību savienībai un organizācijai kopā ar Latvijas republikānisko arodbiedrību un Rīgas rajona tautas deputātu padomes izpildu komiteju; Latv. PSR preses komitejai nodrošināt krāsainu prospektu (bukletu) un atklātņu komplektu izdošanu ar Siguldas un apkārtnes skatiem; LPSR Kultūras ministrijai parūpēties par arheoloģisko izrakumu un restaurācijas jautājumiem Turaidas pilī, kā arī izveidot pasākumu kalendāru pašdarbības un citiem kolektīviem, rēķinoties ar lielu cilvēku pieplūdumu; Latvijas PSR Vietējās rūpniecības ministrijai organizēt Siguldai raksturīgo suvenīru ražošanu, nodrošināt ar tiem visas tūristu organizācijas, ieskaitot „Intūristu”; LPSR Patērētāju biedrību savienībai palielināt sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumu skaitu, uzlabot tirdzniecību ar atvēsinošajiem dzērieniem, saldējumu un suvenīriem jau 1968. gada vasaras sezonā. Tālākie lēmumi saistījās ar daudz tālejošākiem plāniem, lieliem labiekārtošanas un celtniecības darbiem.¹⁹¹ Lai arī visi iepļānotie uzdevumi netika izpildīti, pavisam noteikti šis lēmums ar saviem apmēriem nostādīja Siguldu uz kūrortpilsētas attīstības ceļa, šie lēmumi bija arī kā pamats Gaujas Nacionālā parka izveidei, Siguldas novadpētniecības un vēlāk Turaidas muzejrezervāta, kas ir apmeklētākais muzejs Latvijā, attīstībai, Bobsleja un kamaniņu trases izbūvei u.t.t.

Pirms lēmumiem bija notikusi sēde (1968. gada 12. jūlijā). Pēc tās protokola saprotams, ka plānu gatavošanā aktīvi darbojās gan ministrijas, gan Rīgas rajona izpildu komiteja, gan Siguldas izpildu komiteja, gan, protams, LPSR Valsts plāna komiteja. Sēdē piedalījās arī Siguldas izpildu komitejas priekšsēdētāja Ausma Skripa. Tika pārrunātas iespējas, kur vēl dabūt finansējumu plānu realizēšanai, izlemts, ka Finanšu ministrija novirzīs papildus līdzekļus Rīgas rajonam, ar kuriem veikt labiekārtošanu Siguldā. Tāpat izrunāta pilsētas arhitekta vajadzība, kam gan nav naudas algu fondos. Tika meklētas iespējas apvienot arhitekta amatu ar pilsētas tehniķa amatu, kas gan ir visai nereāli. Radusies ideja par dzelzceļa elektrifikāciju uz Siguldu, taču tad arī vajadzētu dzelzceļa pārvadu, citādāk piekļūt pilsētai būtu ļoti grūti. Norādīts arī, ka līdz šim no Rīgas autobusu transporta nebija, iedzīvotāji pārvietojās tikai ar vilcienu. Tad pārrunas, kurām ministrijām un komitejām vajadzētu attiecīgos darbus, piemēram, lai veiktu plašākus labiekārtošanas un dabas aizsardzības darbus, vajag vienoties ar LPSR Valsts celtniecības komiteju par to iestrādi jaunajā pilsētas ģenerālplānā (tas veidots 1971. gadam). Ļoti ambicioza bija ideja pārvērst Siguldu par

¹⁹¹ LVA 270. f., 3. apr., 3601. l., 129. – 138. lp.

republikas pakļautības pilsētu, bet tomēr MP pārstāvji šo iespēju noliedza. Tas, iespējams, būtu veidā, kā iegūt daudz lielākus finanšu līdzekļus nosprausto ideju realizēšanai.¹⁹²

Īsajā periodā minimālās industrializācijas sekas Siguldā nebija tik nepatīkamas kā Latvijā kopumā, piemēram, neuzliesmoja nacionālais konflikts, netika uzcelti milzīgi uzņēmumi, kas noteikti izjauktu tendenci pārvērsties par kūrortpilsētu. Protams, kā negatīvās sekas palika preču deficīts, garās rindas pēc tām, augstais tipveida celtnu skaits visā pilsētā. Bija vērojami centieni uzlabot sadarbību pilsētas uzņēmumu un iestāžu vidū, kaut tie bija pakļauti ļoti dažādām nozaru ministrijām un lielajiem uzņēmumiem/trestiem. Izpildu komiteja un KUK's darbojās pilsētas labiekārtošanas darbos, mēģinot tos paātrināt, konkursa kārtībā piesaistot pašus iedzīvotājus. Kopš 60. gadu vidus un 70. gados pilsētas attīstība bija ļoti strauja, ar katru gadu ieradās liels daudzums jaunu iedzīvotāju. Tomēr, kā arī redzams LPSR MP sēdes protokolā, izpildu komitejai nebija pietiekami daudz līdzekļu, lai veiktu visas savas ieceres vai pat nodrošinātu vajadzīgo darbinieku esamību tajā.

¹⁹² LVA 270. f., 3. apr., 3631. l., 140. – 147. lp.

SECINĀJUMI

Sociālistiskās industrializācijas izpēte gan Latvijā kopumā, gan Siguldā ir aktuāla un vēl pilnīgi neizpētīta tēma. Industrializācija dabiski Siguldā saistījās ar iedzīvotāju skaita pieaugumu, līdz ar to papildus celtniecību, pilsētas labiekārtošanu, komunālo saimniecību, iedzīvotājus apkalpojošo iestāžu skaita pieaugumu (veikali). Liela daļa Latvijas un Siguldas apbūves ir saglabājusies no padomju laikiem. Joprojām ir strīdi par to, cik daudz PSRS ir devusi Latvijai, cik tas tai ir bijis vajadzīgs un cik Padomju Savienība ir Latvijai atņēmusi. Latviešu vēsturnieki un sabiedriskā doma vispār kategoriski norāda uz to, ka Latvija ir zaudētāja šajās attiecībās. Aprēķini, kas parādījās jau 90. gados, pierāda, ka Latvijas, visu aprēķinot visu naudā, devums PSRS ir daudz lielāks nekā ieguvums, pat ieskaitot milzīgos militāros izdevumus Latvijas teritorijā, kas gan neko daudz latviešu tautai nedeва.

Kopīgās iezīmes procesiem Siguldas un Latvijas industrializācijai padomju laikos – 2. pasaules karā sagraudās infrastruktūras atjaunošana, ūdensvadu, kanalizācijas, ielu un dzīvojamo māju celtniecība. Sigulda, kā jau visas vietas un nozares, tika iekļauta PSRS lielajos plānos, līdz ar to bija zināmas paralēles Siguldas attīstībā ar Latviju kopumā. Pēc 1957. gada decentralizācijas, kad rūpniecību attīstīja ārpus Rīgas daudz lielākā mērā, arī Siguldā aizsākās minimāli industrializācijas procesi. Atšķirīgā iezīme – daudzās Latvijas pilsētās tika uzcelti milzīgi rūpnieciskie objekti, kas mainīja šo pilsētu iedzīvotāju nacionālo sastāvu un dzīvesveidu (Valmiera, Olaine, Ogre), bet Siguldā atradās salīdzinoši nelieli rūpnieciskie objekti, tā līdz galam nezaudēja savu kūrortpilsētas tēlu, tāpēc arī vēlāk tai vēl bija iespēja par tādu kļūt.

Tiešo rūpniecības uzņēmumu Siguldā bija maz, taču visiem celtniecības uzņēmumiem bija savas ražošanas bāzes vai cehi (piemēram, kaļķu ceplis, galdniecība, kokzāģētava, ķieģeļu ceplis).

Siguldai padomju laikos tika izveidots apbūves plāns, kas ietvēra rūpnieciskās zonas atrašanos ārpus centra. Tomēr Siguldā padomju laikā celtās daudzdzīvokļu mājas bojā mazās kūrortpilsētas romantisko vidi arī ārpus rūpnieciskās zonas. Turklāt pilsētā ir daudz nekvalitatīvu padomju laiku ēku, taču situācija ir ievērojamāki labāka nekā citās mazajās pilsētās un pilsētciematos, piemēram, Siguldai tuvumā esošajiem Vangažiem, kur tika ievesti cietumnieki, lai strādātu dzelzsbetona konstrukciju rūpnīcā, kā arī tika sacelti vairāki desmiti tipveida piecstāvu dzīvojamie objekti.

Siguldā industrializācijas process pirmajos padomju gados nebija straujš, bet 50. gadu beigās straujāk sāka attīstīties uzņēmumi, par spīti tam, ka Sigulda bija kūrortpilsēta. 1959. gads Siguldai ir bijis ražīgs gads gan celtniecībā, gan lēmumu pieņemšanā, jo, pētot padomju

presi, tieši 1959. gada numuros tika atrasta plaša informācija par industrializācijas procesiem Siguldā. Jāsecina, ka rūpniecības uzņēmumu un komunālās saimniecības attīstību Siguldā nedrīkst droši vērtēt kopā ar visas Latvijas tendencēm, jo tomēr bija vairākas atšķirības, pirmkārt, atkarībā no pilsētas lieluma, industrializācijas pakāpes un tipa.

Tomēr, vērtējot partijas pirmorganizāciju protokolus, Siguldas uzņēmumos līdz pat 60. gadu otrajai pusei bija grūtības izpildīt gada plānus. Problēmu klāsts bija ļoti plašs, sākot ar darbinieku slikto uzvedību un problēmām ar alkoholu, pazušanu no darba pēc algas saņemšanas, lielo kadru mainību (Latvijā kopumā līdz pat 30%), kā arī materiālu sagādi, ko bija jāsaņem no citiem uzņēmumiem. Bieži tāpēc vien nebija iespējams pabeigt objektu celtniecību vai kādu materiālu ražošanu.

Sigulda un tās uzņēmumi aktīvi iesaistījās sociālistiskajās sacensībās (arī Vissavienības mērogā) un bieži ieguva sarkanos ceļojošos karogus un godalgas. Siguldas pilsētas izpildu komitejas un Siguldas uzņēmumu (arī rajona un republikas pakļautības) vidū valdīja laba sadarbība, bet parādījās arī konflikti, piemēram starp SCO un Dzelzsbetona konstrukciju rūpnīcu, kas agrāk bija SCO sastāvdaļa. Bet, kad Siguldas izpildu komiteja rīkoja pasākumus pilsētā, to rīkošanā, neprasot nekādu atlīdzību, piedalījās uzņēmumi. Sprotams, ka viņiem tādā veidā arī bija iespēja iesaistīt tur savu darbinieku ģimenes. Tie sagādāja gan balvas, gan pārtiku un ierīkoja norises vietas.

Siguldas pilsētas teritoriālais sadalījums pēc nosaukumiem tautas valodā vēl joprojām ir padomju mantojums. Lielāko dzīvokļu māju kvartāli un to apkārtni tiek nosaukti agrāko uzņēmumu nosaukumos, piemēram, PMK celtais kvartāls saviem darbiniekiem – „pemkas”, dzelzsbetonu konstrukciju rūpnīcai Siguldā celtais kvartāls – (pēc krieviskā nosaukuma) ŽBK jeb „žebkas”, zinātniski pētnieciskajai saimniecībai - „zeps”. Mūsdienās uz padomju laika uzņēmumu bāzes ir izveidojušies jauni, veiksmīgi uzņēmumi, piemēram, PMK – „Siguldas celtnieks”, SCO - „Siguldas būvmeistars”, dzelzsbetonu konstrukciju rūpnīca Sigulda – „Siguldas bloks”, Siguldas patērētāju biedrība - „Segevolde”.

Iespējams, ka Sigulda būtu daudz industrializētāka un ar lielāku iedzīvotāju skaitu, ja 1968. gada 23. jūlijā netiktu pieņemts lēmums par to, ka Sigulda turpinās attīstīties kā atpūtas un sporta centrs. Šo lēmumu virzīja LPSR Ministru Padome, bet pieļaujams, ka arī daļa iniciatīvas piederēja pilsētas izpildu komitejai.

Pilsētas industrializācija tieši ietekmēja un mainīja sadzīvi mazpilsētā. Tika celtas jaunas ēkas skolām, universālveikals, kā arī citi veikali, tautas nami (kultūras nami). Kā minēts, mainījās arī pilsētas kopējais izskats, kas iepriekš vairāk atgādināja ļoti mazu pilsētiņu vai drīzāk ciematu, taču tagad ik pa laikam var redzēt tipveida ēku kvartālus. Taču diezgan plaši

tika izvērsta individuālā celtniecība, kam Siguldā tika piešķirti 1200 m² zemes (atšķirībā no Latvijā ierastajiem 600 m²).

Šim pētījumam vēl ir daudz trūkumu, kurus vajadzētu aizpildīt, kas nozīmē daudz dziļāku arhīvu pētniecību. Piemēram, par vairākiem uzņēmumiem informācija varētu būt viņu „mātes” uzņēmumu vai trestu arhīvu fondos, bet, tā kā arī šie uzņēmumi bieži mainījās, tas ir ļoti laikietilpīgs darbs. Savukārt uzņēmumos, kuros partijas pirmorganizācija sastāvēja no mazāk nekā 6 cilvēkiem, savus protokolus nenodeva arhīvā. Iespējams, turpmākajā pētniecībā noderētu intervijas ar plašāku cilvēku loku, jo no dokumentārā materiāla nevar atbildētu uz daudziem jautājumiem. Iespējams, ka nākotnē tiks veikti līdzīgi pētījumi arī citās mazpilsētās, kas varētu dot dziļāku ieskatu no reģionālās vēstures, jo pētījumi par Latviju kopumā ļoti mazā mērā attēlo attīstību mazpilsētās. Piemēram, ja lielos lēmumus par Latvijas PSR pieņēma PSRS centrālās institūcijas, tad lēmumi par mazpilsētām tika pieņemti Latvijas līmenī (protams, atsavināti no PSRS lielajiem lēmumiem), līdz ar to bija zināma/minimāla brīvība to ieviešanai dzīvē. Šajā procesā piedalījās liels daudzums vairāku līmeņu pārvaldes iestādes (pilsētas, rajona, apgabala, republikas), lielie Latvijas tresti, ministrijas, lielie uzņēmumi, arodbiedrības, komjaunatnes organizācijas un, protams, komunistiskās partijas komitejas un pirmorganizācijas.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Lietotie saīsinājumi – Siguldas zonālais Valsts arhīvs (SZVA), Siguldas muzejs, tagadējais Turaidas muzejrezervāts, (SM), palīgfondi (plg), Siguldas muzeja zinātniskais arhīvs (SM za), Latvijas Valsts arhīvs (LVA)

Izmantoto avotu saraksts

Nepublicētie avoti

1. Intervija ar Čivču Juri (31.01.2011.)
2. Intervija ar Janelšīti Aivaru (20.03.2010.)
3. Intervija ar Skripu Ausmu (11.01.2011.)
4. Intervija ar Timošenko Helēnu (20.09.2010.)
5. LVA 270. f., 3. apr., 3601. l., 129. – 138. lp.
6. LVA 270. f., 3. apr., 3631. l., 140. – 147. lp.
7. LVA PA-101. f., 17. apr., 23. l., 4. lp.
8. LVA PA-1375. f., 1. apr., 1. l., 87. – 95. lp.
9. LVA PA-3125. f., 1. apr., 1. l.
10. LVA PA-4149. f., 13. apr., 13. l.
11. LVA PA-4149. f., 20. apr., 6. l.
12. LVA PA-4149. f., 32. apr. – vēsturiskā izziņa.
13. LVA PA-4149. f., 7. apr., 12. l.
14. LVA PA-4149. f., 7. apr., 24. l.
15. LVA PA-4149. f., 7. apr., 30. l.
16. LVA PA-4149. f., 9. apr., 25. l.
17. LVA PA-845. f., 1. apr., 1. l., 6. lp.
18. LVA PA-8475. f., 1. apr., 1. l.
19. LVA PA-8475. f., 1. apr., 2. l.
20. LVA PA-8475. f., 1. apr., 3. l.
21. LVA PA-8475. f., 1. apr., 7. l., 3. lp.
22. LVA PA-8489. f., 1. apr., 2. l.
23. LVA PA-8489. f., 1. apr., 4. l.
24. LVA, 270. f., 2. apr., 3381. l., 54. lp.
25. SM 12105
26. SM 2903
27. SM 3536
28. SM 3537

29. SM 3856
30. SM 3876
31. SM 4154
32. SM 5011
33. SM 5103
34. SM 6463
35. SM 6464
36. SM plg 1605
37. SM plg 1606
38. SM plg 1607
39. SM plg 1612
40. SM za 517
41. SZVA 271. f., 1. apr., 2. lp.
42. SZVA 271. f., 1. apr., 33. l., 2. lp.
43. SZVA 271. f., 1. apr., 33. l., 2. lp.
44. SZVA 271. f., 1. apr., 78. l., 1. lp.
45. SZVA 330. f., 1. apr., 2. lp.
46. SZVA 330. f., 1. apr., 3. l., 2. lp.
47. SZVA 344. f., 1. apr., 2. lp.
48. SZVA 344. f., 1. apr., 71. l., 14. lp.

Publicētie avoti

1. Arī Siguldas MMS ražos gaļu. *Padomju Sigulda*. Nr. 52, 1959., 30. aprīlis. SM 1391
2. Celtnieki saņem tehniku. *Padomju Sigulda*. Nr. 106, 1959., 5. septembris. SM 1391
3. Dzīve Siguldā. *Darba Balss*, 1946., 5. novembris. SM 13503
4. Dzīvokļu celtniecība vēršas plašumā. *Padomju Sigulda*. Nr. 53, 1959., 5. maijs. SM 1391
5. Gada plāns izpildīts. *Padomju Sigulda*. Nr. 52, 1959., 30. aprīlis. SM 1391
6. Gaļas ražošana palielinās. *Padomju Sigulda*. Nr. 17, 1959., 5. februāris. SM 1391
7. Iedzīvotāju interesēs. *Padomju Sigulda*. Nr. 124, 1959., 17. oktobris. SM 1391
8. Indriksons J. Siguldas meliorācijas mašīnu stacija. *Padomju Sigulda*. Nr. 49, 1959., 23. aprīlis. SM 1391
9. Janelisītis, A. Pilsēta plaukumā. *Darba Balss*, Nr. 27 (2735), 1963., 3. marts, 1 lpp.
10. Jāizmanto arī RTS tehnika. *Padomju Sigulda*. Nr. 7, 1959., 15. janvāris. SM 1391

11. Kļaviņš, P. Trūkumi celtniecībā nekavējoties jānovērš. *Padomju Sigulda*. Nr. 138, 1959., 19. novembris. SM 1391
12. Ko dara Siguldas Komunālās saimniecības celtniecības tresta kantoris. *Darba Balss*, Nr. 81, 1945., 7. decembris. SM 13503
13. Ko lēma Siguldas patērētāju biedrības pilnvarotie? *Padomju Sigulda*. Nr. 2, 1959., 6. janvāris. SM 1391
14. Lielāku vērību kapitālai celtniecībai kolhozos un padomju saimniecībās. *Padomju Sigulda*. Nr. 119, 1959., 6. oktobris. SM 1391
15. Par kapitālās celtniecības stāvokli rajonā un septiņgades uzdevumiem. *Padomju Sigulda*. Nr. 50, 1959., 25. aprīlis. SM 1391
16. Pusmiljons radiouztvērēju. *Padomju Sigulda*. Nr. 3, 1959., 8. janvāris. SM 1391
17. RTS saņem jaunu tehniku. *Padomju Sigulda*. Nr. 4, 1959., 10. janvāris. SM 1391
18. Sāk rajona universālveikala celtniecību. *Padomju Sigulda*, Nr. 133, 1959., 22. oktobris. SM 1391
19. Septiņgades grandiozie uzdevumi celtniekiem. *Padomju Sigulda*. Nr. 57, 1959., 14. maijs. SM 1391
20. Siguldas MMS direktora deputāta A. Beikerta ziņojums. *Padomju Sigulda*. Nr. 65, 1959., 2. jūnijs. SM 1391
21. Slēze L. Gaļas pārstrādāšanas uzņēmums septiņgadē. *Padomju Sigulda*. Nr. 24, 1959., 21. februāris. SM 1391
22. Velte Vissavienības celtnieku dienā. *Padomju Sigulda*. Nr. 88, 1959., 25. jūlijs. SM 1391
23. Zariņš, J. Patērētāju biedrības pilnvaroto sapulcē. *Padomju Sigulda*. Nr. 31, 1959., 12. marts. SM 1391

Izmantotā literatūra

1. Beitiņa, L., Dukaļska, J., Jemeljānovs, E. u.c. *Siguldas novada gadsimtu grāmata*. Rīga: Jumava, 2007. 168 lpp.
2. Bērziņa, I., Bērziņš, J., Bleiere, D. u.c. *Latvijas PSR vēsture*. Rīga: Zinātne, 1986. 552 lpp.
3. Bleiere, D. *Eiropa ārpus Eiropas... Dzīve Latvijas PSR*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012. 159 lpp.
4. Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I. u.c. *Latvijas vēsture 20. gadsimts*. Rīga: Jumava, 2005. 444 lpp.

5. Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I. u.c. *Pasaules vēsture vidusskolai, 3. daļa*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003. 344 lpp.
6. Ivanovs, A. Latvijas sovetizācija 1944. – 1956. gadā Latvijas padomju historiogrāfijā. Grām.: sast. Ērglis, Dz. *Latvijas vēsturnieku komisijas raksti, 13. sējums*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2004. 389. – 427. lpp.
7. Ivanovs, A. Padomju politika Latvijā 20. gadsimta 50. gadu otrajā pusē – 80. gadu vidū: izpētes gaita, rezultāti un turpmākā perspektīva (historiogrāfisks apskats). Grām.: sast. Vīksne, R. *Latvijas vēsturnieku komisijas raksti, 21. sējums*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2007. 305. – 356. lpp.
8. Misiunas, R., J., Taagepera, R. *The Baltic states – years of dependence (1940 – 1980)*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1983. 333 p.
9. Prikulis, J. Latvijas rūpniecība 40. – 60. pēckara gados. Grām.: *Padomju Savienības nodarītie zaudējumi Baltijā: starptautiskās konferences materiāli*. Rīga: Zelta Rudens, 2011. 101. – 117. lpp.
10. Schroeder, G. *The System versus Progress*. London: The Center for Research into Communist Economies, 1986. 100 p.
11. Šmudlers, M. *Who owes whom? Mutual Economic Accounts between Latvia and the USSR, 1940 – 1990*. Rīga: 1990. 37 p.
12. Zvaigzne, M. Latvijas sovetizācija: padomju arodbiedrību vēstures piemērs (1940 – 1960). Grām.: red. Zīle, Ļ. *Latvijas Vēsture: Jaunie un Jaunākie Laiki, 3(83)*. Rīga: „Latvijas Vēsture” fonds, 2011. 56. – 69. lpp.

Elektroniskie informācijas avoti

1. Krūmiņš, G. Tautsaimniecība un naudas politika Latvijā (1945-1991). Pieejams: <https://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/publikacijas/citaspublikacijas/Krumins-45-91.pdf>. 112. - 134. lpp. [aplūkots 08.05.2015.]

Uzziņu literatūra

1. Atb. red. Iltnera, A, Placēns, U. *Enciklopēdija: Latvijas pilsētas*. Rīga: apgāds „Preses nams”, 1999. 590 lpp.

PIELIKUMI

1. pielikums

1. att. Siguldas stacija. SM 2549

2. att. Siguldas universālveikals. SM 2207

3. att. Būvdarbi pie daudzdzīvokļu ēkas ZPS (Zinātniski pētnieciskās saimniecības) kvartālā.
SM 3429:2

Padomju SIGULDA

LATVIJAS KOMUNISTISKĀS PARTIJAS
SIGULDAS RAJONA KOMITEJAS UN
SIGULDAS RAJONA DARBAĻLAUŽU
DEPUTĀTU PADOMES LAIKRAKSTS

№ 94 (1469)

Sestdien, 1959. gada 8. augustā

10. gads

Celtnieku diena

Neviena valsti nav izvērstā tik plaša celtniecība kā Padomju Savienībā. Visos mūsu zemes neapņemas plāšums, pildot Komunistiskās partijas nosprausto plānu, plašā frontē strādā celtnieku armija. Tā ir miera un jaunclēsmes, jaunrades un priecīga darba fronte. It visur, kur savu roku pelnīti padomju cilvēks, kā pasākā paceļas jaunās pilsētas un ciematī, uzņēmumi un padomju saimniecības, skolas, klubi, bērnu dārzī un divojamās māsas.

I. Šeskins,
rajona izpildu komitejas priekšsēdētāja vietnieks

las celtniecība. Laurencos. Nodota ekspluatācijā 8 dzīvokļu māja skolotājiem, un par godu Celtnieku dienai šodien nodos ekspluatācijā 12 dzīvokļu māju. Šajā gadā paredzēts nobēigt otru tādu māju un sākt trešo 12 dzīvokļu mājas celtniecību. Pēc pāris mēnešiem nodos ekspluatācijā mūsu rajona lielāko rūpnīcas uzņēmumu — Garkalnes dzelzsbetona konstrukciju rūpnīcu.

Uzsvērt celtnieku lielo nozīmi tautas saimniecības attīstībā, PSRS Augstākās Padomes Prezidijs 1955. g. 6. decembrī ar Dekrētu nodibināja Celtnieku dienu.

Šajā dienā padomju tauta ar cieņu un atziņību godina savus celtniekus, cildina visdabīgākos darba darītājus, kas ar savu pasāziedzīgo darbu veicina mūsu mīļās Dzimtenes uzplaukumu.

PSKP XXI kongress apbruņoja partiju un tautu ar visu sociālistiskās ekonomikas un kultūras nozaru tālāka uzplaukuma un tautas labklājības līmeņa nemītīga paaugļuma programmu.

Mūsu republikā dzīvokļu celtniecībai šajos septiņos gados paredzēti vairāk nekā 1,5 miljardu rubļu kapitālieguldījumi vai par 93% vairāk, nekā assignēti iepriekšējos septiņos gados.

Ari mūsu rajonā šajā septiņgadē paredzēta liela celtniecība. Ja pēdējos 7 gados kapitālieguldījumi dzīvokļu celtniecībā bija 1,1 miljoni rubļu, tad šajā septiņgadē paredzēts izlietot 8,1 milj. rubļu, kas ir gandrīz 8 reizes vairāk.

Komundālo dzīvokļu fonds palielināsies no 16.900 kvadrātmetriem līdz 24.900 kvadrātmetriem, kas nodrošinās katru ģimeni ar atsevišķu dzīvokli. Bez tam plaši tiek izvērstā individuālo māju celtniecība — 5,5 miljonu rubļu vērtībā šajā septiņgadē tiks ieguldīti 19,5 milj. rubļu.

Jau šogad Siguldas pilsētā iesākta vidusskolas celtniecība, ceļ klubi, pēc kā Siguldas pilsētas un rajona iedzīvotāji ilglaicīgi jau vairākus gadus. Šogad jābeidz internātskolas celtniecība. Laurencos. Nodota ekspluatācijā 8 dzīvokļu māja skolotājiem, un par godu Celtnieku dienai šodien nodos ekspluatācijā 12 dzīvokļu māju. Šajā gadā paredzēts nobēigt otru tādu māju un sākt trešo 12 dzīvokļu mājas celtniecību. Pēc pāris mēnešiem nodos ekspluatācijā mūsu rajona lielāko rūpnīcas uzņēmumu — Garkalnes dzelzsbetona konstrukciju rūpnīcu.

Galvenos celtniecības darbus mūsu rajonā veic Cēsu celtniecības pārvaldes Siguldas iecirknis. Pēc plāna viņiem jāveic darbs par 6,5 miljoniem rubļu. Uz 1. augustu darbi izpildīti gandrīz par 3 miljoniem rubļu, tas ir, 3 reizes vairāk nekā attiecīgajā periodā pērn.

Ari Cēsu celtniecības pārvaldes Siguldas iecirknī ir daudz tādu pirmrindnieku, ko mēs ar lepnumu šodien varam pieminēt. M. Lapas brigāde izpilda normu par 180% un teicamā kvalitātē. Labi strādā brigāderis J. Sironis.

Liela darba apjomu mūsu rajona celtniecības plānā veic remontu un celtniecības kantoris. 1959. gada udevums tam ir vairāk nekā par 2,5 miljoniem rubļu. Septiņmēnešu plāns izpildīts par 103,8%. Dzīvokļu kapitālā remonta gada plāns jau tagad izpildīts par 85%.

Būvkanoris nokomplektējis labu kadru saimi. Organizējot kompleksās brigādes, panākti ļoti labi rezultāti.

Daudz remontkantoris šogad ir veicis, bet daudz ir arī vēl jādarā. Tādēļ jādomā par to, kā mehānizēt darbus, pazemināt pašizmaksu, nostiprināt disciplīnu. Jācinās, lai visus trūkumus novērstu un rītdien strādātu labāk un lētāk nekā vakar.

Visjaunākā celtniecības saime mūsu rajonā ir starpkolhozu celtniecības organizācija. Viņa pastāvētāki divus gadus un paspējusi uzcelt vairāk nekā par 2 miljoniem rubļu. Ari šogad sešos mēnešos paveikti darbi vairāk nekā par pusmiljoniem rubļu.

Šī organizācija uzsākusi ražot būvmateriālus — cementa kārņņikus, baltaļķus un būvskaliņus. Turvākā laikā paredzēts ražot mūrkaļķus, dodot 6—8 tonnas dienā. Ari šeit ir labi darba darītāji.

Jāatzīmē, ka individuālā būvniecība izvērstā ne tikai Siguldas pilsētā, bet arī vairākos ciemos un it sevišķi kolhozos.

Labi panākumi ir kopasaimniecībās „Boļševiks”, „Krimulda”, „Uzvara”, „Atmoda” un citos. Tomēr, biedri, arī lauku celtniekam daudz jādarā, lai uzlabotu darbu, izskaustu trūkumus un nostiprinātu darba disciplīnu.

PSKP XXI kongresa lēmumos prasīts no celtniecības darbiniekiem krasi uzlabot dzīvokļu, kā arī kultūras un sadzīves ēku kvalitāti. Atklāti jāsaka, ka šī partijas prasība vēl nav izpildīta. Jauno namu iemītnieki bieži sūdzas par dzīvokļu neapmierinošu apdari, par defektiem celtniecības, sanitāri tehniskajos un citos darbos.

Bieži darbus veic ar nokavēšanos. Vasarā skatās, sausā laikā, kad vispiemērotāk izdarīt mūrdarbus, veicam tos gausi un sākam šūrtmēt rudenī, slāpdrāņņī un gada beigās, kad uzņāk sals. Pavasarī parasti labojam savas kļūdas.

Celtnieku svētku dienā lai ikviens celtniecības kolektīva, ikviens celtnieka apmēšanās ir turpmāk gūt jaunus panākumus.

Pielieto jaunu skābēšanas paņēmieni

Atmodiešiem siena laiks beidzās jau 25. jūlijā. Taču līdz graudaugu novākšanas sākumam elpu atvīkt neiznāca, jo ar steigu bija jāķeras pie kukurūzas, saulespuķu, viķu, auzu mīstra novākšanas.

Darbā izgāja traktorista Ernesta Lucava vadītais skābēšanas kombains. Tā nopļauto un sasmalcināto zaļo masu uz skābēšanas vietām vedu trīs četras kravas automašīnas.

Drīz visas tvertnes bija pilnas, un, izmantojot iepriekšējos gados gūto pieredzi, daļu mīstra ieskābēja virszemes stīrpās. Šis paņēmiens, salīdzinot ar masas pildīšanu tvertnēs, kur sablīvēšana sagādā grūtības, ir daudz ražīgāks, jo ar kāpurķēžu traktoru var sablīvēt katru pievestās masas daudzumu un kombains kopā ar transportu var strādāt ar pilnu jaudu.

Ari darba roku vajag daudz mazāk.

Atšķirībā no iepriekšējiem gadiem, kad virszemes stīrpās apkāļāja ar salmiem vai papīr un māliem, šogad pielietoja jaunu paņēmieni. Proti, sablīvēto, sulas pārbagāto masu pārklāj ar pelavām, kuras apsej ar auzām un miežiem. Tām saugot, izvelidojas cieša veļēna, kas pasargā skābbarību no bojāšanās.

Atmodiešu pielietoto skābēšanu virszemē atzinīgi novērtē arī kaimiņi. Tā kopasaimniecības „Draudzība” priekšsēdētājs M. Bariss saka, ka nav nozīmes lieki ieguldīt līdzekļus un materiālus dārgo tvertņu būvēm, ja to pašu var panākt, skābējot stīrpās.

Pirmajā augustā visa 17 hektārus lielā mīstra platība bija novākta un ieskābēta. Padarīts daudz, jo no plānotajam 900 tonnām skābbarības liektas jau 500 tonnas.

Rudzus nopļauj trijās dienās

Siguldas zinātniskās pētniecības saimniecības kombainierim Imantam Kalanepam šogad darba pilnas rokas. Tikko bija nopļauti pieci hektāri ilggadīgo zaļu sēklīnieku, kad zeltaļa kupli augušie rudzi.

Rudzu pļauju kombainieris ar savu palīgu Priekules

lauksaimniecības tehnikuma praktikanu Brunī Resno uzšāka šonedēļ. Viņi visus saimniecības rudzus apņēmas nopļaut trijās dienās. Vakari mehānizatori pļauja pabeidza. Graudaugu birums šogad labs — ne mazāk kā divdesmit centneru no hektāra.

Beļņu jaunieši Siguldā

Šajās dienās mūsu rajonu apmeklēja liela grupa pionieru, kas vasaru atpūšas Rīgas Jūrmalas Artekā. Viņu vidū bija arī beļņu antiļāsiņu bērni. Viesi apskatīja Siguldas un apkārtnes skaidstākās vietas un vēstures pieminekļus. Pēc tam devās uz Ligatnes papīrfabriku, kur ekskur-

santus sagaidīja fabrikas direktors b. Gustsons, fabrikas arodiedrības komitejas priekšsēdētājs b. Veistors un inženiere b. Kalniņa, kas viesiem pasnieza piemēlas veltes, pastāstīja par fabrikas vēsturi un papīra ražošanu. Viesi tikās arī ar papīrfabrikas bērnu dārza iemītniekiem.

TOP MMS CIEMATS

Liela darbu paveikusi Siguldas meliorācijas mašīnu stacijas celtnieki. Viņi savus svētkus — Celtnieku dienu — sagaidot, nodevuši lietošanā jaunu ēku. Tajā iekārtota ēdnīca, kas apkalpos MMS darbiniekus un apkārtnes iedzīvotājus. Nelielgi pirms tam, jūnijā, viņi nodeva lietošanā kopmītni. Pasreiz celtnieki strādā pie mehānisko darbinieku konstrukcijas.

Attēlā: MMS clemata kopskats. Centrā — ēdnīca un aiz tās kopmītnes ēka.

5. att. Jaunuzceltais dzīvojamo māju kvartāls Lakstīgalas ielā 1962. gadā. SM plg 700

6. att. Jaunā tiesas ēka Siguldā 1965. gadā. SM plg 1080

7. att. Rīgas gaļas kombināta putnu cehs Siguldā 1965. gadā. SM plg 1091

2. pielikums

	Samaksāts (transferred to) PSRS	Saņemts no PSRS	Atšķirība
Kopumā	69.2	35.3	+33.9
Budžeta attiecības	49.1	9.8	+39.3
Savstarpējie norēķini starp Latvijas un Vissavienības budžetiem	0.9	3.6	-2.7
Pārdošanas nodoklis	23.5	-	+23.5
Ienākumu nodoklis, citi nodokļi, aizdevumi un maksājumi	10.1	-	+10.1
Savienības ienākumi no Latvijas ārējās tirdzniecības	8.2	-	+8.2
Kapitāla investīcijas	-	0.4	-0,4
Subsīdijas pienam, mājlopiem u.c.	-	2.4	-2.4
Maksājumi sociālajām un kultūras vajadzībām, zinātnei, pensijām, valdībai u.c.	-	3.4	-3.4
Citas finanšu attiecības	20.1	25.5	-5.4
Nauda, kas nodota	8.1	-	+8.1

PSRS bankai	Valsts			
Kredīti, kas aizdoti un saņemti no padomju centrālajām bankām		2.6	20.4	-17.8
Attiecības ar Vissavienības ministrijām, institūcijām u.c.		9.4	5.1	+4.3

Tabula: Šmudlers, M. *Who owes whom? Mutual Economic Accounts between Latvia and the USSR, 1940 – 1990*. Rīga: 1990. P. 10

3. pielikums

INTERVIJAS PROTOKOLS

- Intervijas nolūks:** Uzzināt par uzņēmumiem Siguldā PSRS laikos, par to darbības veidiem, īpatnībām, Siguldas apbūvi, komunālo saimniecību. Saprast, kāpēc Sigulda, atšķirībā no citām tik lielām pilsētām Latvijā, ir mazāk industrializēta.
- Intervējamais:** Aivars Janelisītis, pensionārs: _____ (A. Janelisītis)
- Intervēja:** Ingmārs Kreišmanis: _____ (I. Kreišmanis)
- Vieta:** Aivara Janelisīša mājas, Sigulda, Rūdolfa Blaumaņa iela 23A
- Laiks:** 20.03.2010. plkst. 17:30 – 19:42
- Intervijas izklāsts:** Intervija iesākta ar 10 jautājumiem, uz kuriem viņš sniedza plašas atbildes, līdz ar to man intervijas laikā radās vēl vairāki jautājumi, un uz tiem viņš arī pārliecinoši atbildēja. Atbildes bija piemērotas intervijas nolūkam.

3. pielikums

INTERVIJAS PROTOKOLS

- Intervijas nolūks:** Uzzināt par uzņēmumiem Siguldā PSRS laikos, par to darbības veidiem, īpatnībām, Siguldas apbūvi, komunālo saimniecību. Saprast, kāpēc Sigulda atšķirībā no citām tik lielām pilsētām Latvijā nav tik industrializēta. Vēl iegūt informāciju par pirmajām dzīvojamajām mājām Siguldā pēc Otrā pasaules kara. Uzzināt, kā Siguldas izpildu komiteja ietekmēja Siguldas uzņēmumus.
- Intervējamais:** Helēna Timošenko, pensionāre: _____ (H. Timošenko)
- Intervēja:** Ingmārs Kreišmanis: _____ (I. Kreišmanis)
- Vieta:** Helēnas Timošenko mājas, Sigulda.
- Laiks:** 20.09.2010. plkst. 15:30 – 17:00
- Intervijas izklāsts:** Sākām ar 14 jautājumiem, kurus biju sagatavojis, H. Timošenko sniedza izsmeļošas atbildes, pastāstīja arī daudz par citām tā laika īpatnībām. Protams, ka intervijas laikā man radās vēl jautājumi, uz kuriem viņa arī atbildēja.

4. pielikums

INTERVIJAS PROTOKOLS

- Intervijas nolūks:** Uzzināt par uzņēmumiem Siguldā PSRS laikos, par to darbības veidiem, īpatnībām, Siguldas apbūvi, komunālo saimniecību. Saprast, kāpēc Sigulda atšķirībā no citām tik lielām pilsētām Latvijā nav tik industrializēta. Uzzināt, kā Siguldas izpildu komiteja ietekmēja Siguldas uzņēmumus no 1964. līdz 1980. gadam (A. Skripas Siguldas izpildu komitejas priekšsēdētājas darbības laiks).
- Intervējamais:** Ausma Skripa, pensionāre: _____(A. Skripa)
- Intervēja:** Ingmārs Kreišmanis: _____ (I. Kreišmanis)
- Vieta:** Ausmas Skripas mājas, Sigulda.
- Laiks:** 11.01.2011. plkst. 12:30 – 14:00
- Intervijas izklāsts:** Sākām ar 12 jautājumiem, kurus biju sagatavojis, A. Skripa labprāt uz visiem atbildēja, papildināja ar saviem īpašiem novērojumiem. Protams, ka intervijas laikā man radās vēl jautājumi, uz kuriem viņa arī atbildēja.

5. pielikums

INTERVIJAS PROTOKOLS

Intervijas nolūks: Sīkāk izpētīt Siguldas PMK (Pārvietojamās mehanizētās kolonnas) darbību, pamatprincipiem, īpatnībām un veiktajiem darbiem. Par Siguldas PMK atkarību un arī sadarbību ar Cēsu PMK.

Intervējamais: Juris Čivčs, pensionārs: _____ (J. Čivčs)

Intervēja: Ingmārs Kreišmanis: _____ (I. Kreišmanis)

Vieta: Siguldas Valsts ģimnāzija, Sigulda, Krišjāņa Barona iela 10

Laiks: 31.01.2011. plkst. 16:00 – 17:00

Intervijas izklāsts: No sākuma es uzdevu 10 jautājumus par Siguldas PMK, uz kuriem intervējamais sniedza plašas atbildes, līdz ar to man intervijas laikā radās vēl vairāki jautājumi, piemēram, par Siguldas PMK un Siguldas izpildu komitejas sadarbību, un uz tiem viņš arī pārliecinoši atbildēja.